

УДК 159.9.072.5

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-1-24>

ФЕНОМЕН ПАРТИЦИПАЦІЇ ЯК МОВА НЕСВІДОМОГО

Яценко Тамара Семенівна,

академік НАПН України,

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології та соціальної роботи

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID ID: 0000-0002-1996-661X

Тема статті вперше в українській психології ставить у центр уваги феномен «партиципації», котрий за власною сутністю, як доводять наші дослідження, є мовою архаїчного спадку людства. Архаїчний період розвитку людства залишався поза увагою психоаналітичної системи пізнання психіки З. Фрейдом. Це є зрозумілим, адже система, котра в центрі пізнання ставила «вербум», не може торкнутися цілісності психічного, що втілює архаїчний спадок людства. Матеріал статті спирається на результати методу «активного соціально-психологічного пізнання» (АСПП), який розвивається в Україні понад пів сторіччя. Указаний метод апробований нами завдяки дослідженням, спрямованим на цілісність пізнання психічного у форматі психодинамічної парадигми, що лягла в основу 44 дисертаційних праць.

Матеріал статті чітко окреслює продуктивність психодинамічної методології, що обумовлює позитивну результативність групового методу АСПП. Стаття «Феномен партиципації як мова несвідомого» розкриває значущість, для несвідомої сфери феномену співпричетності речей як інформативної її складової. Інакше кажучи, мова несвідомого спроможна проявлятися через співпричетність речей.

З огляду на вищесказане у групах АСПП практикується (в обов'язковому порядку) опредметнення психіки, що актуалізує «процеси співпричетності» змістів психомалюнків у їхній тематичній кількості, котрі піддаються послідовному аналізу. Останнє засвідчує результативність упорядкування психомалюнків, що успішно реалізується учасниками АСПП завдяки наявності «сліпої навички руки» на упорядкування речей. Стаття вміщує аналіз поетичної творчості Ліни Костенко, що засвідчує особливості, як і результативність пралогічного мислення, у процесі опредметнення сутностей земного життя. Стаття друкується вперше в українській психології, чим актуалізує проблему обґрунтування значущості механізму партиципації як презентанта дієвості архаїчного спадку людства у психіці сучасної людини.

Ключові слова: АСПП, архаїзми, архаїчний спадок, вербум, доєдінальний (довербальний) період, партиципація, пралогічне (первісне) мислення, співпричетність речей, механізму партиципації.

Yatsenko Tamara. The phenomenon of participation as a language of the unconscious

For the first time in Ukrainian psychology, the article focuses on the phenomenon of “participation”, which, according to our research, is the language of the archaic heritage of mankind. The archaic period of human development was ignored by Freud’s psychoanalytic system of cognition of the psyche. This is understandable, because the system, which placed the “verbum” in the centre of cognition, cannot touch the integrity of the psychic, which embodies the archaic heritage of mankind. The material of the article is based on the results of the method of Active Social Psychological Cognition (ASPC), which has been developing in Ukraine for more than half a century. We have tested this method through research aimed at the integrity of mental cognition in the format of the psychodynamic paradigm, which formed the basis of 44 dissertations.

*The material of the article clearly outlines the productivity of psychodynamic methodology, which determines the positive effectiveness of the group method of ASPC. The article “The Phenomenon of Participation as the Language of the Unconscious” reveals the importance of the phenomenon of the **involvement of things** as its informative component for the unconscious sphere. To put it differently: the language of the unconscious is able to manifest itself through the participation of things.*

*In view of the above, in ASPC groups, the objectification of the psyche is practiced (without fail), which **actualises the “processes of involvement” of the contents of psycho-drawings in their thematic quantity**, which are subject to consistent analysis. The latter proves the effectiveness of the **ordering** of psycho-drawings, which is successfully implemented by the participants of the ASPC due to the **presence of a “blind hand skill” for ordering things**. The article includes an analysis of Lina Kostenko’s poetic work, which shows the peculiarities and effectiveness of pralogical thinking in the process of objectification of the essences of earthly life. The article is published for the first time in Ukrainian psychology, which actualises the problem of **substantiating the significance of the***

mechanism of participation as a representative of the effectiveness of the archaic heritage of mankind in the psyche of a modern person.

Key words: *ASPC, archaisms, archaic heritage, verbum, pre-edipal (preverbal) period, participation, primal (primitive) thinking, involvement of things, mechanism of participation.*

Вступ

Багаторічний досвід впровадження нами в підготовку практичних психологів **групового методу «Активне соціально-психологічне пізнання»** (скорочено АСПП) доводить його спроможність розкриття сутності **глибинного пізнання психіки**. Оптимальність вищевказаного процесу пізнання передбачає психоаналітичну роботу, яка спирається на тематично-малюнкову самопрезентацію учасників АСПП. Указана візуалізація особою психіки у форматі тематичних психомалюнків каталізує процес глибинного її пізнання. Останнє засвідчує функціональну невід'ємність сфер свідомого і несвідомого, що важливо враховувати для адекватності розуміння феномену «психічного». Ще у 2006 році, у книзі «Основи глибинної психокорекції» [12], нами було узагальнено власний досвід ведення груп АСПП, котрий поставив акцент на необхідності власного **опредметнення психіки** людиною для оптимізації діагностико-корекційного процесу її пізнання. Практика глибинного пізнання психіки посприяла розробці й багаторічному вдосконаленню інструментарію функціонування груп АСПП. Презентована стаття сприяє адекватному розумінню психіки в її цілісності («свідоме / несвідоме») з урахуванням дієвості архаїчного спадку людства. **Особливості формування психіки в довербальний (архаїчний) період не попали в поле зору З. Фрейда**. Його психоаналітична система базувалася на «вербум» (слові) і зцентрувалася на ефекті впливу на психіку людини **«табу на інцест»**. Процес психоаналітичного дослідження суто спирався на **слово**. Сутність психоаналізу взаємопов'язана з актуалізацією механізму «витіснення» і насамперед енергії, обумовленої вищевказаним **«табу»**. Психоаналітична система пізнання психіки в системі психоаналізу З. Фрейда відзначається форматом **вербальності**, тоді як пізнання *архаїчного спадку людства* потребує уваги до періоду дословесного розвитку людства. **У невербальний період розвитку люди обмежувались «інформуванням» через «співпричетність предметів», що й слугувало основою феномену партиципації.**

Дослідження, котрі проводились і проводяться нами у форматі психодинамічної теорії, вказують на необхідність врахування того факту, що людство на початках свого становлення ще не могло **користуватися словом, а тим паче бути поведінково підкореними принципу реальності, який започаткувався згодом під впливом «табу на інцест»**. Указане дає підстави ствердити важливу тезу: **мовою архаїзмів є партиципація**, котра означає **передачу інформації через співпричетність речей за відсутності підкореності «принципу реальності»**. Феномен **«співпричетності речей»** (партиципація) відзначається нейтральністю до суперечливостей психіки і тому не передбачає жодних обмежень у будь-яких «поєднаннях», як предметів, так і явищ, приміром: «живе / неживе»; «рослинне / людське»; «словесне / предметне» і т. д. Партиципація завдяки нейтральності «суперечливості» спроможна об'єктивувати **інформацію** поза обмеженням будь-яких «поєднань», на котрі існувала повна свобода.

Наукова робота презентує важливий фактаж матеріалу, котрий засвідчує дієвість **пралогічного мислення в сучасної людини**. З огляду на *пралогічне мислення у його нейтральності до суперечностей* зберігається наш інтерес до методів *не академічного, а психодинамічного підходу*, котрий є провідним у презентованій нами статті.

Матеріали та метод

Презентація наших досліджень, виконаних у психодинамічній парадигмі (котра розвивається нами ще з 80-х років), є зорієнтованою на розкриття *механізму партиципації* (співпричетності речей) **як мови пралогічного мислення**. Загалом робота узагальнює практичні результати дієвості та результативності психодинамічної теорії, яка покладена в основу цієї

праці. Указане відкриває перспективи розуміння та **пізнання функціональних особливостей психіки** з урахуванням дієвості архаїчного спадку людства.

Виникає питання: який же механізм є провідним в об'єктивуванні інформаційних аспектів спадкоємності архаїзмів у психіці сучасної людини? Стаття об'єктивує той факт, що **«мовою архаїзмів» є механізм партиципації, що й обумовлює актуальність його пізнання**, яке здійснюється нами в малих і великих групах проведення **«активного соціально-психологічного пізнання»** (АСПП).

Пізнання архаїчного спадку людства потребує візуалізації психіки. Указане вище актуалізує самоплинну (спонтанну) синхронізацію основ АСПП з механізмом партиципації, котрий притаманний психіці людини від народження. Останнє передбачає *опредметнення* кожним учасником АСПП власної психіки через тематичні психомалюнки. Останнє здійснюється ще до початку занять АСПП як важлива передумова адекватності пізнання психіки. Для цього психолог пропонує (бажаючи) *орієнтовну* тематику для виконання психомалюнків із метою особистісної самопрезентації психіки учасників групи АСПП, що є передумовою глибинного пізнання психіки. Респонденту дозволено змінювати чи доповнювати (за власними бажаннями) пропоновану тематику психомалюнків. Він також може використовувати готові малюнки художників для самопрезентації (або ж малювати самостійно), надаючи їм власні психологізовані назви, з метою особистісної самопрезентації. Указане є передумовою участі зацікавлених глибинним пізнанням психіки в групі АСПП. Означення теми психомалюнка є обов'язковим, що сприяє актуалізації інтелектуальних аспектів діалогічного пізнання психіки у взаємодії психолога з респондентом.

Метод АСПП, започаткований нами ще в 1980 році, періодично вдосконалювався відповідно до уточнення та розвитку психодинамічної теорії, як і методологічних основ групової практики АСПП. Метод АСПП знайшов апробацію у 44 успішно захищених дисертаційних працях, основою яких була психодинамічна теорія, котра засвідчила можливості оптимізації практичних занять у групах АСПП. Психодинамічна робота в групі АСПП здійснюється з однією людиною (за наявності у неї тематичних психомалюнків) на фоні групи людей, у котрих дистанційно актуалізується співпраця з респондентом. Метод АСПП рекомендовано МОН України у форматі «Галузевого стандарту вищої освіти» [2].

АСПП передбачає **групову форму пізнання психіки** людини, що обґрунтовано нами ще в 90-х роках на засадах її опредметнення психіки у форматі «тематичних психомалюнків». Розроблена нами психодинамічна теорія лягла в основу докторської дисертації Т. С. Яценко (захищена в 1989 році). Прогуманістичний напрям психодинамічних, наукових пошуків (як і відповідної групової практики) був близьким (на початках) до «груп особистісного зростання» (К. Роджерс, А. Маслоу), що позитивно вплинуло на розвиток методу АСПП. Провідною цінністю у вказаному методі залишаються «гуманістичні принципи» функціонування групових занять. Накопичення емпіричного матеріалу каталізує необхідність розвитку психодинамічної методології, в основу якої покладено гуманістичні принципи функціонування групових занять АСПП, з підсумковими акордами психоаналізу. Практика груп АСПП сприяла результативності самопізнання її учасників шляхом оптимізації психіки: позбавлення від стабілізованих внутрішніх суперечностей.

Прогуманістичне спрямування досліджень психіки ставить у центр уваги оптимальність взаємин у групі АСПП, котрі каталізують глибинне її пізнання у єдності сфер «свідомого» і «несвідомого». Вищевказане підкреслює необхідність впровадження в практику підготовки психологів розробленого нами методу АСПП, який спирається на цілісність психіки. МОН України у 2005 році позитивно оцінило **метод АСПП та санкціонувало офіційне введення його в освітній стандарт підготовки психологів України, котрий розроблявся під керівництвом Т. С. Яценко** [2].

Результати

Важливо зауважити, що наша дослідницька увага центрується **на проблемах ще доєдипального розвитку людства, якого не міг торкнутися З. Фрейд** через вербальність його психоаналітичної системи пізнання психіки (провідна роль в ортодоксальному психоаналізі відводилася слову).

В архаїчний період людство ще не було знайомим з **вербум (словом)**, що пояснює той факт, що для З. Фрейда вказаний період становлення психіки людства залишився незайманим, адже **основою психоаналізу було слово**. Лейтмотивом теорії ортодоксального психоаналізу було надання допомоги людям у зв'язку з деструкціями, **обумовленими в людей дієвістю «табу на інцест»** (заборона на кровозмішення). До уваги брався той факт, що обмеження поведінки людей заборонаю *інцестних ініціатив* обумовлювало самоплинне накопичення в них енергії, котра незмінно зберігає прагнення особи зреалізуватися в інтимній активності, на яку існує у суспільстві «табу».

Адекватне розуміння **архаїзмів** потребує візуалізації психіки, **котра самоплинно охоплює період її розвитку ще до існування «табу на інцест»**. Останнє актуалізує необхідність здійснення аналізу розвитку людства в **дораціональний, доінцестний період його становлення, якого не торкався З. Фрейд**. Він і не міг цього зробити тому, що його дослідження **спіралися на слово (вербум)**, яке підкорене **«принципу реальності»**, котрого не існувало в **первісних**. «Вербальний період» розвитку людства посприяв зосередженню уваги на дієвості **«принципу реальності»**. **Доєдипальний період ще не підлягав підкореності вказаному принципу, як і вербальний (словесний) регулятивності поведінки людей**.

Контекст вищевказаних проблем обумовив наш інтерес до емпіричного досвіду Л. Леві-Брюля [12], котрий майже 30-річчя життя провів у середовищі первісних. У наукових працях він об'єктивує досвід пізнання психіки первісних людей, вказуючи, що психічний розвиток первісних здійснювався через співпричетність речей як «інформативний» чинник, котрий пробуджував активність людства. Доєдипальний період розвитку людства не попав у поле зору Фрейда, уточнимо причину: через вербально-дослідну систему ортодоксального психоаналізу, в якому слово було провідним. Первісне людство відзначалося **непідкореністю поведінки «принципу реальності»**. Указаний принцип **набув дієвості лише в період появи та існування «вербум» (слова) у співвіднесеності з введенням у соціум «табу, заборон, зокрема на інцест, що породило блокування певної поведінки, заданої табувано-енергетичними імпульсами активності психіки людини**. Інакше кажучи, «єдипальний період», на якому зцентрував увагу З. Фрейд, обумовив обмеженість досліджень психіки **«словом»**, що «об'єктивувало» наслідки дієвості «табу на інцест».

Психодинамічний підхід у пізнанні психіки не лише враховує лейтмотивно фрейдівську теорію психоаналізу, а й сприяє розширенню розуміння сутності формування феномену психічного, *починаючи ще з домовного періоду зародження людства. У доєдипальний період становлення первісних людей* вдоволення ними сексуальних потреб не підлягало регулюванню правилами. З огляду на вищевказане функціонування *груп АСПП* передбачає такий характер регулювання поведінки учасників, котрий не віддаляє, а *наближує їх до характеру взаємодії первісних людей*. Передусім це введення специфічних принципів поведінки, зокрема: *спонтанність; відсутність оцінних суджень, як і критеріїв «правильно / неправильно»; прийняття людиною себе такою, якою вона є; свобода висловлювань учасників; презентація власних самовідчуттів «тут і зараз» на засадах безоцінності суджень; групова форма занять; візуалізація самопрезентації власної психіки через тематичні психомалюнки; спонтанність і невимушеність поведінки та ін.*

Специфікою АСПП є те, що респондент готує **малюнково-тематичну самовізуалізацію як форму презентації власної психіки** (≈ 30 тем, у групі), а потім здійснюється їх психоаналіз (з психологом) у діалогічно-персоналізованій взаємодії. Указане є основою глибинного пізнання.

нання психіки, що засвідчує відмінність АСПП від ортодоксального психоаналізу. Психоаналіз З. Фрейда не передбачав діалог, як і візуалізованість засобів самопрезентації, тим паче групову роботу. Психоаналіз – це «індивідуалізована форма» пізнання психіки, тоді як АСПП – групова форма діагностико-корекційного процесу з опорою на тематичну візуалізацію психіки учасника АСПП, котра спроможна актуалізувати в особі спонтанні вияви архаїчного спадку людства. Діалогічна взаємодія у групах АСПП передбачає візуалізацію кожним учасником власної психіки самостійно, до початку занять. Групова форма глибинного пізнання в АСПП передбачає забезпечення індивідуалізованості діалогічної взаємодії психолога з респондентом у системі «Психолог ↔ Респондент» [П ↔ Р] на фоні групи. Вищевказане окреслює сутнісну **відмінність АСПП від ортодоксального психоаналізу.**

Важливість тематичної візуалізації психіки передбачає два її етапи: а) означення тематики назв психомалюнків; б) діалого-аналітичний процес пізнання психіки, з актуалізацією її смислових сутностей у візуалізованих самопрезентантах, котрі є неповторними для кожної людини.

На сьогодні самоплинно збільшується загальна активність людей у сфері психомалюнків зображень психіки, що контекстно виражає потребу в їх психоаналізі. У період започаткування методу АСПП (дев'яності роки) психомалюнки виконувалися лише власноруч. На сьогодні інтернет переповнений розмаїттям малюнків¹, що полегшує учасникам АСПП підбір відповідних ілюстрацій для психологічної самопрезентації.

Ортодоксальний психоаналіз подібний до психодинамічного підходу до розуміння психіки крізь призму **спонтанності та невимушеності поведінки. Групова форма** функціонування АСПП передбачає підвищену увагу ведучого психолога до впливу на психіку людини архаїчного спадку людства, що сприяє адекватності її пізнання. Тому ми центронуємо не лише на спонтанності взаємодії в АСПП, а й на **візуалізації психіки** як необхідної передумови ефективності психоаналізу. Останнє явно вирізняє психодинамічний підхід до розуміння психіки від психоаналітичного.

Період *започаткування людства* відзначався волелюбством, прагненням до свободи, що обумовило в групах АСПП збереження спонтанності та невимушеності поведінки. Результативність АСПП стимулюється діалогічною взаємодією «П ↔ Р» з опорою на аналітико-діалогічну роботу з психомалюнками. П'ятдесятирічна практика ведення груп АСПП доводить значущість малюнкової самопрезентації її учасників, у якій незмінно проявляються архаїчно задані тенденції психіки в сучасної людини. Тематичні психомалюнки в групі АСПП є передумовою діалого-аналітичної співпраці психолога з респондентом. У малюнкових формах об'єктивування змісту психіки конкретної особи криються сутнісні витoki глибинного пізнання психіки, що пов'язано з «відступами від реальності. Для прикладу надаємо два тематичні психомалюнки.

З огляду на вищесказане для **розуміння розвитку психіки, як і її сутності в ситуації «тут і тепер», значущим є «дораціональний» (доедіпальний) період розвитку людства у його непідкореності «принципу реальності».** Останнє спостерігається в тематично-візуалізованих самопрезентаціях психіки людини, у яких стушується «табу на інцест» у супереч центрованості на вказаній проблемі в теорії Фрейда. Практика АСПП доводить, що більш презентабельними є тенденції «до свободи», «до успішності», «до життя», «до розширення простору для самореалізації та соціального самоствердження», **а не сексуальні потяги особи (за Фрейдом).**

У **тематичних психомалюнках** ми спостерігаємо **парадокс:** самопрезентація в них учасників АСПП випукло проявляється через **нереалістичність зображень**, котрі презентують реальні аспекти психіки сучасної людини. Приміром: «життя під водою» (див. рис. 1), «під

¹ Психологічна сутність малюнків здебільшого виявляється у «відступах від реальності». Психомалюнково-смисловий контекст передається через «відступи від реальності», конкретизуючись назвою зображень, котру надає сам респондент.

землею», «на небесах», «неперевершена сила» (рис. 2), як і «велич володарювання»; «нівелювання відмінностей між земним, водним чи небесним простором» та ін. До того ж у психомалюнках спостерігається об'єктивування інформації через порушення законів реального, земного світу. Понад сорокарічний досвід формування та вдосконалення нами методу АСПП переконує в тому, що він (метод) володіє можливостями пізнання психіки у її цілісності (свідоме / несвідоме).

У групах АСПП ми працюємо з психічно здоровими людьми (переважно з практикуючими психологами або майбутніми психологами), які не лише особистісно, а й професійно зацікавлені в пізнанні та розумінні психіки, особливо студенти психологічних факультетів. Діагностико-корекційний процес АСПП незмінно спирається на тематичні психомалюнки, підібрані з наявних чи намальовані учасниками АСПП. Це пояснюється тим, що психомалюнки здатні об'єктивувати архаїчно задані змісти, котрі прямолінійно важко піддаються вербалізації. Важливо розуміти, що зміст психіки в параметрах пралогічного мислення виражається через співпричетність речей.

Первісний розвиток людства в доєдіпальний період перебуває сьогодні за кадром уваги сучасної практичної психології, яка за власною сутністю, на жаль, є наближеною до академічної психології. Наш досвід переконує, що академізм у практичній психології є важливою причиною її неефективності, що гальмує розвиток психіки особи. Фрейдівська система через пріоритетність вербалізованої форми пізнання психіки (вільні висловлювання, спонтанні асоціації) інструментально унеможлиблювала охоплення доєдіпального, а тим паче домовного періоду становлення психіки людства. Указана причина фактично пояснює те, чому механізм партиципації, який умовно можна назвати «мовою архаїзмів», залишився (і залишається) поза увагою не лише академічної психології, а й фрейдівської системи розуміння психіки. Останнє передусім пояснюється вербальністю психоаналітичної процедури, що знейтралізувало пізнання нею домовного періоду становлення людства.

Теорія психодинамічного розуміння психіки розвивається нами вже пів сторіччя з обов'язковістю опредметнення людиною власної психіки через тематичні малюнки, що піддаються аналізу в групах АСПП. Ми звертаємо увагу на те, що людство первинно оперувало предметами, а не словами. Проте ортодоксальний психоаналіз З. Фрейда відзначався вербальністю аналітичної процедури (кушетка, на якій пацієнт повинен був «говорити все, що приходить у голову»). За таких обставин за кадром залишалися дослідження розвитку психіки людини в довербальний період. Відомим є те, що інформація, на яку спирався З. Фрейд, незмінно була детермінована невимушеністю самоплинних спонтанних висловлювань пацієнта. Само по собі «слово» відсікає досліднику можливості пізнання впливу на психіку людини арха-

Рис. 1. Назва респондента:
«Я поза сім'єю»

Рис. 2. Назва респондента:
«Вживання: точка опори»

їчного спадку становлення людства. На сьогодні ми з певністю можемо стверджувати, що в доєдіпальний період становлення та розвитку мовлення людства провідним інформативним механізмом була **«ПАРТИЦИПАЦІЯ»** (передача інформації через співпричетність речей). Інакше кажучи, первісні люди інформацію передавали не «словом», а іншими зрозумілими для них способами *співпричетності речей*. Тому важливо зцентруватися на тому, що *історично, мова не почала розвиватись із слова. Початок її пов'язаний із формуванням розуміння співпричетності речей*. Недаремно і до сьогодні людство користується висловом **«скажи, хто твій друг, то я скажу – хто ти»**. Передісторія розвитку людства не втрачається.

У цій статті ми констатуємо той факт, що *механізм участі* притаманний психіці сучасної людини, як і те, що він *«впливає на мотиваційний потенціал її психіки»*. Останнє засвідчується **популярністю віршів Ліни Костенко**, котрі відзначаються метафоричністю, як і *участью* особливостю, на чому ми зупинимось трохи далі.

Підсумок: розроблена нами психодинамічна теорія, як і відповідна практика, вирізняється від ортодоксального психоаналізу тим, що ми виходимо за формат обмеженості вербальним об'єктивуванням психіки особи шляхом тематичної її візуалізації. Метод АСПП передбачає необхідність першопочаткової самопрезентації суб'єктом власної психіки невербальними засобами (тематичні психомалюнки в кількості 30–35). Кількість психомалюнків важлива для подальшого їх аналізу. Відмінність **групового методу АСПП** від **індивідуалізованого** (ортодоксальний психоаналіз) полягає в тому, що **«груповий метод»** спирається на механізм участі, згідно з яким **передача інформації відбувається через співпричетність речей**.

Психоаналіз З. Фрейда базувався на «вербумі» (слові), що повністю **«відсікало»** можливості пізнання процесу становлення психіки людства в довербальний період його розвитку. Психоаналітична процедура пізнання психіки у З. Фрейда нівелює і не враховує **довербальний, доєдіпальний періоди становлення людства**. *Механізм участі* (співпричетності речей чи явищ) залишився незайманим (точніше – неіснуючим) для ортодоксального психоаналізу, як і для сучасної психологічної науки загалом.

Психоаналіз З. Фрейда не враховував існування архаїчного спадку людства. Пояснення: тому, що він базувався на слові, з котрим первісні були незнайомі. Первісні люди були вільні від «табу на інцест», на котрому зцентрувалася **фрейдівська психоаналітична система** пізнання психіки, тож вона **оминула увагою спрямованість енергії людства на виживання, а не на дотримання «табу на інцест»**. У доєдіпальний період обмежень на «інтимні потяги», як і на «*принцип реальності*», ще не існувало.

Пізнання архаїчного спадку людства особливо є значущим у контексті професійної підготовки майбутніх психологів. Їхня візуалізовано-малюнкова самопрезентація (котра практикується в процесі професійної підготовки психологів) оптимізується завдяки тематиці психомалюнків, що актуалізують дієвість механізму участі. Тому в системі психодинамічної теорії, як і відповідної практики груп АСПП, обов'язковим є виконання учасниками чисельних (за тематикою) психомалюнків (мінімум 10–15, максимум 30–35). Тематика психомалюнків визначається самим респондентом, як і їх упорядкування для аналізу. Останнє підтверджує наявність у кожної людини «сліпої навички руки», що конкретно засвідчується процесом адекватного підбору респондентом тематичних психомалюнків. Дієвість механізму участі особливо випукло проявляється через «сліпу навичку руки» людини, завдяки якій спонтанно й бездоганно здійснюється упорядкування психомалюнків, що оптимізує їх аналіз. Ми впевнені, що розвиток участі співзвучний із процесом становлення людства. Активність цього механізму незмінно проявляється за умов накопичення поведінкового матеріалу учасників АСПП. Для успішного його психоаналізу важливою є чисельність тематичних психомалюнків, що як каталізує, так і об'єктивує участіні тенденції психіки конкретної особи. Важливо

відмітити *провідну особливість механізму партиципації*: **відсутність критеріїв логічності чи необхідної співпричетності речей (чи то слів)**. Інакше кажучи, нівелюється логічність взаємозв'язків між самопрезентантами. Прикладом указаного є жарти, приказки або дотепні вислови. Приміром: «**коли помреш, тоді й поймеш, що таке життя**» (інформація передається не прямолінійно, а контекстно). Останнє ілюструє важливу **особливість партиципації**, котра є **непідлеглою логіці формалізованого мислення**.

Партиципація виражає інформацію через **співпричетність речей (чи явищ)**, **нейтралізуючи можливу суперечливість їх сутності**. Механізм партиципації незмінно проявляється у сновидіннях, у яких допустимі порушення послідовності сюжету, як і логічності чи співпричетності певних об'єктів, речей, часу або подій. Спостережувана дієвість механізму партиципації ілюстративно засвідчується в тематичних психомалюнках. Вони відзначаються свободою можливостей вибору їх сюжетів для власної самопрезентації: єднання непокданого (за законами земного світу). **Партиципація є вільною «від законів земного тяжіння»**. Вищесказане пояснює, чому інформацію ми «зчитуємо» через співпричетність зображень предметів (об'єктів) у тематичних психомалюнках, у яких можливе єднання фізично несумісних речей чи явищ. Створюється враження, що «**руці людини, котра виконує психомалюнок, дозволено все**» (див. далі рис. 3, 4).

Є підстави стверджувати, що за «співпричетністю» криється розмаїття *сміслового навантаження психомалюнка завдяки активності механізму партиципації*, котрий існує **поза будь-яким суперечностями**. Власно створені чи підібрані з наявних тематичні психомалюнки видаються протагоністу не суперечливими, а такими, що дають змогу виразити певну інформацію стосовно його психіки. Важливо зауважити, такого типу психомалюнки зазвичай **передають інформацію через відступи від реальності, законів земного світу** (див. рис. 3 і 4). У психомалюнково-тематичних зображеннях задіяна партиципація, котра актуалізує механізм згущення та зміщення інформаційних зображень, орієнтованих на тему психомалюнка.

Розмаїття «психозображень» конкретизується тематикою, котру визначає сам респондент. В об'єктивуванні теми малюнка незмінно задіяний механізм **партиципації**. Співпричетність речей відкриває перспективи цілісного й компактного вираження певного психологічного змісту. Найчастіше це **поєднання непокданих речей (реальностей) земного світу**. Певні фрагменти рис. 3 або 4 функціонально не є життєприродними, а фізіологічно навіть є не сумісними із «життям людини». Психомалюнок здатний поєднувати ті чи інші предмети, істоти чи їх частини, котрі за смисловими параметрами можуть багатогранно об'єктивувати

Рис. 3. Назва респондента: «Я і чоловік»

Рис. 4. Назва респондента: «Самотність»

психологічну сутність теми психомалюнка. Часто задіяним є «механізм натяку». У синтезованості процесу візуалізації психіки об'єктивуються механізми: згущення, зміщення, натяку та ін. Звідси висновок: об'єктивування нюансів змісту психіки людини через психомалюнок передбачає актуалізацію **пралогічного мислення**, опорою для якого є **співпричетність речей**.

Механізм партиципації (співпричетність речей) може об'єктивувати важливу психологічну інформацію, котра несе архаїчну навантаженість, невідповідну «принципу реальності». *Психіка первісних людей прогресувала шляхом опанування функціями предметів, як і їх змістом, завдяки «співпричетності».* Звідси висновок: **розвиток людства первинно здійснювався поза підкореністю принципу реальності**. Прогрес здійснювався через динаміку інформаційних аспектів життя первісних, котрі первинно «знайомилися» з **механізмом партиципації**.

Функціональні аспекти пралогічного мислення стосуються його здатності нівелювати суперечливості земних реалій: живе – неживе; тварина – людина; цілісність чи фрагментарність об'єкта та ін. У вказаному процесі актуалізується *механізм натяку*, який є провідним у пралогічному мисленні, котре не підлегле суперечностям, що розширює простір об'єктивування та пізнання психологічного змісту, заданого *механізмом співпричетності речей*, що окреслюється **партиципацією**.

Об'єктивування смислових характеристик психіки крізь призму механізму партиципації у сферу спостереження потребує розмаїття тематичних психомалюнків, що і є характерним для АСПП. Останнє означає, що в глибинному пізнанні важливим є **поздовжній аналіз поведінкового матеріалу учасників глибинного пізнання психіки**. Останньому сприяє діалого-аналітична робота з тематичними психомалюнками завдяки діалогічній взаємодії психолога із респондентом (П ↔ Р). Вищевказане каталізує процес виявлення *смислових параметрів тематичного опредметнення психіки* конкретною особою.

Пізнання психіки через об'єктивування смислових характеристик малюнкової самопрезентації передбачає поздовжній її аналіз. Емпіричний матеріал дає можливість констатувати, що людина володіє здатністю до упорядкування візуалізованого матеріалу як **архаїчно успадкованою сліпою навичкою руки**.

Представлений вище матеріал статті акцентує увагу на тому, що **візуалізована самопрезентація власної психіки учасниками груп АСПП базується на дієвості механізму партиципації, котра відзначається «архаїчною заданістю, характерною психіці сучасної людини»**. Останнє підтверджує наявність *вроджених можливостей людини візуалізувати власну психіку*, що засвідчує наша багаторічна (півстолітня) практика публічного проведення психоаналізу з людиною з використанням тематичних малюнків. Мотивація учасників груп АСПП єднається з *партиципацією*, котра каталізує потребу особи у власному самопізнанні, як і психокорекції, що розширює та поглиблює можливості процесу її самоаналізу.

За вказаних умов психологічний зміст психіки конкретної особи об'єктивується тематичними психомалюнками шляхом актуалізації проєкції власної психіки у малюнок. Відкритий нами метод АСПП «малюнкового опредметнення психіки» відзначається продуктивністю не лише завдяки вербальному аналізу тематичних психомалюнків, а й тому, що існують **такі аспекти психіки, котрі поза опредметненням було б неможливо пізнати або ж це потребувало б довготривалої роботи**.

Наведений вище рис. 3 ілюструє взаємини жінки із чоловіком завдяки компактному вираженню досить об'ємного смислу. Зокрема, рис. 3 вказує на нейтралітет до суперечностей і в такий спосіб, котрий словами передати важко, особливо в частині **смислу**. Звідси висновок: є такі аспекти психіки, які «не гармонізуються» з принципом реальності, тому спроможність їх об'єктивування посилюється завдяки тематичним психомалюнкам учасників груп АСПП.

Сказане вище засвідчує, що **сучасна людина володіє здатністю об'єктивування психологічної інформації через актуалізацію механізму партиципації (співпричетності речей), що нівелює суперечливості психіки**. У цьому можна вбачати неперевершену майстерність

психіки у її спроможностях символічно, через художні образи, об'єктивувати глибинний її зміст, зберігаючи нейтралітет до суперечливих реалій.

Наша півстолітня праця над розв'язанням проблем діагностико-корекційного процесу в групах АСПП переконує у необхідності аналітичного пізнання психіки кожною людиною, в груповій системі АСПП, з використанням тематичних психомалюнків, що сприяє об'єктивуванню змісту психіки у сферу спостереження. У такий узагальнено-малюнковий спосіб зберігається як неповторність психіки кожної людини, так і її типовість, котра сприяє розумінню смислу тематичних психомалюнків кожної людини. Рис. 3 ілюструє дві фігури, які потребують співпричетності та гармонізації рухів за ускладнення неможливістю бачити одна одну. Підводячи підсумок, відмітимо, що рис. 3 засвідчує здатність психіки до об'єктивування інформації відповідно до адекватності її емотивної чутливості, на що вказує зображення на психомалюнку. Висновок: у психіці сучасної людини зберігається її архаїчна здатність до візуалізованої форми самопрезентації, котра засвідчує латентність дієвості механізму партиципації. Указаний механізм сприяє об'єктивуванню інформації у сферу спостереження завдяки співпричетності символів реального світу, котрі (за земними законами) є непок'єднаними. Неприродні пок'єднання у психомалюнках якраз і передають важливу інформацію, пов'язану з пралогічними аспектами психіки; для них характерним є пок'єднання непок'єданого. Інакше кажучи, пралогічна сутність речей обумовлює несуперечливість сутності зображень, навіть у їхній функціональній нереалістичності за законами земного світу.

Вищевказане є невід'ємною складовою пралогічного мислення, котре відзначається невідлеглістю «принципу реальності», що природно нейтралізує феномен суперечливості. Саме цей (пралогічний) тип мислення людини відзначається потенціалом інформування про дієвість архаїчного спадку людства у візуалізованих формах. Психіка людини втілює архаїзми, котрі є підлеглими пралогічному мисленню. Крім того, окрема інформація (архаїчного порядку) об'єктивується лише через суперечливість тверджень чи зображень. Останнє підтверджує той факт, що провідну роль у пралогічному мисленні відіграє механізм «співпричетності речей».

Вищесказане синхронізується з тим, що групи АСПП функціонують на засадах принципів гуманістичної психології, котра нейтралізує академічні критерії пізнання психіки, зокрема, у градації «правильно чи неправильно», зауваження чи заохочення та ін. У процесі АСПП цінується також зосередженість уваги учасників діагностико-корекційного процесу на власних емотивних відчуттях «тут і зараз», як і на пробудженні свободи у невербальному самовираженні, шляхом спонтанної активності чи індивідуалізовано-тематичного малювання. Практика груп АСПП дотримується вищевказаних принципів і переконує в дієвості й ефективності актуалізації архаїчного спадку людства у сферу спостереження через тематичне опрєдметнення психіки.

Існування архаїзмів і їх дієвість уперше констатовано нами ще у 2019 році. Вищевказане обумовило необхідність доповнення «Моделі внутрішньої динаміки психіки» категорією «Зверх-Ід» (котра введена нами в «Модель» як «підструктура психіки») (див. рис. 5). «Зверх-Ід» як підструктура засвідчує факт впливу на психіку людини архаїчного спадку людства, що має енергетичний потенціал. Підструктуру «Зверх-Ід» відкрито нами у 2022 році та введено як складову «Моделі внутрішньої динаміки психіки» (рис. 5). Практика АСПП поглиблює розуміння вказаної підструктури у її зв'язку з іншими підструктурами психіки у її цілісності. Завдяки відкриттю «Зверх-Ід» наша багаторічно існуюча «Модель» набула (2022 р.) довершеності. Фрейдівська психоаналітична система розуміння психіки у її цілісності оминула увагою архаїчний спадок людства, зосередившись на психологічному ефекті введення «табу на інцест». Архаїчний спадок людства відзначається довербальністю, тоді як фрейдівська система спирається на вербум (тобто на «слово»). Наші дослідження в групах АСПП доводять, що активність первісних людей була стимульованою механізмом партиципації,

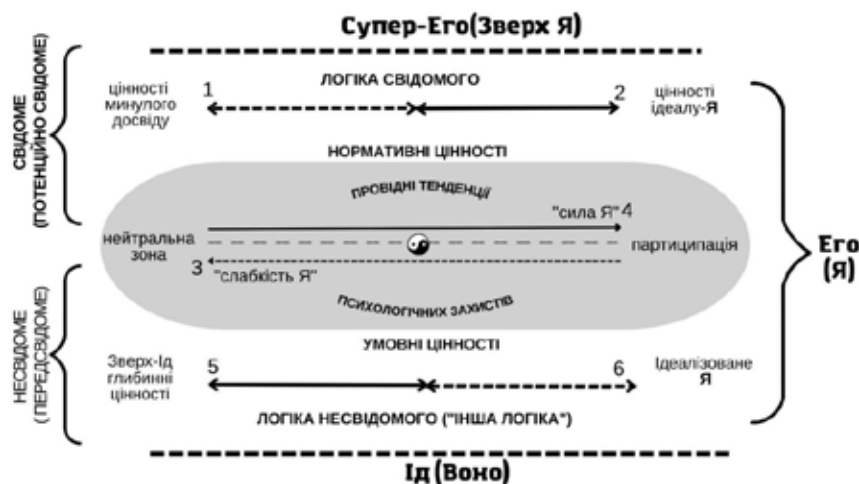

Рис. 5. «Модель внутрішньої динаміки психіки»

котрий не фігурував у психоаналітичній теорії та практиці З. Фрейда, основою якої було «слово» (вербум).

Людство у своєму першопочатковому становленні не було підлеглим «принципу реальності», превалювала спонтанність і свобода активності, з чим гармонізується механізм партиципації, якому і присвячена ця стаття. Наші дослідження (у системі АСПП) засвідчують, що провідним у первісний період розвитку людства був механізм партиципації (співпричетності речей).

Подаємо варіант «Моделі», котра вперше набула структурної довершеності завдяки введенню *підструктури «Зверх-Ід»* («Зверх-Воно»). За вказаних умов «Модель» функціонально відображує енергетичний взаємозв'язок психіки сучасної людини з архаїчним спадком людства (див. «Зверх-Ід»), який є невід'ємною складовою психіки сучасної людини. Указаний факт підтверджується практикою АСПП, яку ми проводимо (щонеділі) для бажаючих (у великій аудиторії) за методом АСПП. Успішність глибинного пізнання психіки (за методом АСПП) переконує в характерній універсальності психіки кожної людини за невід'ємності індивідуалізовано-особистісної її неповторності. «Модель» подаємо з доповненням її підструктурою «Зверх-Ід» (рис. 5), котра символізує енергетичний потенціал архаїчного спадку людства. Останнє є важливим і стверджується нами вперше.

Практика АСПП, як і розроблена нами психодинамічна теорія, доводить, що архаїчний спадок людства не зник стерильно із психіки людей. Він існує як «спляча складова психіки», яка зберігає енергетичний потенціал, невидимий особі, так само, як і його вплив на її активність за збереженості індивідуалізованості психіки кожної людини.

Уведення в основу функціонування групових занять АСПП правил поведінки, котрі нейтралізують необхідність просоціального дисциплінування поведінки, оптимізує енергетичний потенціал спонтанної активності, що є важливим для функціонування групи АСПП. Наш досвід засвідчує, що вказане є передумовою контекстної актуалізації архаїчного спадку людства у сферу споглядання завдяки тематичним психомалюнкам.

Психоаналітичний формат групової взаємодії пробуджує та актуалізує емотивність її учасників, за якою стоять архаїчні надбання психіки кожного з учасників АСПП. Характерним є досягнення ними розвитку саморефлексії на тлі нівелювання оцінних суджень, включно з критикою, як і стимулювання їх в напрямі «ідеалу». Оцінні судження нівелюються введенням в АСПП прогуманістичних принципів, котрим підкорена взаємодія учасників групового процесу. Таким чином, набувають дієвості засадничі принципи створення гуманістичної атмос-

фери в групах глибинного пізнання психіки (АСПП). Вкажемо важливі з них: спонтанність поведінки; безоцінність суджень за персоналізованого об'єктивування емотивних самовідчуттів (учасників діагностико-корекційного процесу); відсутність критики (як і критеріїв «добре» чи «погано», «правильно чи неправильно»); поціновування свободи в спонтанності поведінки учасниками АСПП, що, без сумніву, було важливим і для «первісних людей».

Водночас є потреба окреслити відмінність «гуманістичного підходу» пізнання психіки від системи функціонування груп АСПП. **Гуманістичний підхід обмежується вербальними засобами пізнання,** тому для нього не є характерним використання «опредметнення психіки», зокрема, малюнком. На наш погляд, вербалізована організація пізнання психіки **її вербалізацією не є результативною.** Пояснюємо: це відсікає психологічне становлення людства, психіка яких формувалася довербально. Особливо в частині реалістичного погляду на **дієвість архаїчного спадку людства** у його невербальній формі існування. У цьому ми вбачаємо важливість пізнання психіки у її цілісності, і це підтверджує лінію **«неперервність життя людства».**

В академічному форматі пізнання психіки обмежене вербальними засобами, відсікає і унеможлиблює глибинний рівень пізнання феномену психіки. Вважаємо, що ігнорування пізнання синтезу психіки сучасної людини з архаїчним спадком людства **блокує можливості адекватного її розуміння.** Указане ставить акцент на значущості та необхідності візуалізованої самопрезентації психіки респондентом (як і учасниками групи АСПП) – відкриває перспективи пізнання архаїчного спадку людства. Психомалюнкova самопрезентація, яка використовується в АСПП за умов використання тематичних психомалюнків (як самопрезентантів), оптимізує процес візуалізованого об'єктивування важливого спадку людства, котрий не загублений і виявляється в сучасній людині. Наш досвід переконує нас у наявності (збереженості) в **«архаїчного спадку людства» мотиваційного потенціалу,** що вказує на його енергетичну **«самозбереженість».**

Розроблена нами психодинамічна методологія групового психокорекційного процесу за системою АСПП передбачає передумову – тематично-малюнкову презентацію психіки його учасниками. Розмаїття психомалюнків, котрі або малюються респондентом, або ж він використовує наявні (приміром, з інтернету) художні зображення для самопрезентації з обов'язковістю надання назви. Так, **зображення художників, отримуючи психологічні назви, «перетворюються» на тематичні «самопрезентанти», особи, котра їх вибрала.**

Важливо зауважити, що гуманістична теорія в розвитку психології так і не змогла торкнутися пізнання глибинних параметрів психіки людини, як і «подивитись у бік архаїчного спадку людства», котрий зберігає «енергетичний потенціал» психіки сучасної людини. Нам видається, що пізнання «активності архаїзмів» було б неможливим поза **тематичною візуалізацією власної психіки особою.** Висновок: гуманістичний напрям розвитку психіки спирався **лише на вербальні засоби (слово),** тому і не міг вийти на рівень глибинних чинників психіки людини. Спільність вербальності процедур нашого пізнання психіки з обов'язковістю її опредметнення у форматі функціонування груп АСПП **передбачає поєднання прогуманістичної течії із психоаналітичною.**

За безсумнівної геніальності З. Фрейда він обмежив власні дослідження «вербумом» (словом). Крім того, він (Фрейд) був **співучасником процесу отримання первинного матеріалу:** «спонтанні висловлювання людини на кушетці», котрі здійснювалися **за присутності аналітика** («в ізголов'ї»). Останнє засвідчує його пасивну, але співучасть в активності респондента (пацієнта).

Відмінність психоаналітичних позицій З. Фрейда від розробленого нами психодинамічного підходу до пізнання психіки – у їх цілісності. Відмінність насамперед у тому, що в нас **«групова»** форма пізнання з **«візуалізовано-тематичною самопрезентацією власної психіки рес-**

пондентом», котра готується «вдома» (поза участю психолога). Практика АСПП переконує в тому, що малюнок, спонтанно-тематична самопрезентація людини спроможна впливати на психіку респондента завдяки пробудженню архаїчно-довербального періоду її розвитку. Психомалюнки відповідно до їх тематики виконуються та *формується учасниками АСПП, самостійно, до зустрічі з психологом*. Останнє є значущим для актуалізації архаїчних чинників у їх впливі на спонтанну активність сучасної людини.

Якщо ж підсумувати питання щодо порівняння Фрейдівського психоаналітичного підходу до пізнання психіки з розробленим нами психодинамічним підходом (методом АСПП), то є разючі відмінності. Вкажемо основні з них: робота ведеться в групі, а З. Фрейд працював лише персонально (з однією людиною). Якщо ми і працюємо персоналізовано, то на тлі групи, що пробуджує в учасників АСПП емотивно-персоналізовану синхронізацію з психомалюнковими зображеннями, як і їхнім психоаналізом, що дозволяє універсальність психіки. Ми єднаємось із З. Фрейдом у **персоналізованості аналізу**, який ми здійснюємо в діалозі («психолог ↔ респондент»), але ж на фоні групи, спираючись на тематичну візуалізацію психіки респондентом, що стимулює психоаналітичну роботу всіх її учасників.

Діалогічний психоаналіз відбувається лише з однією особою, але на фоні групи з використанням візуалізованих засобів. Указане засвідчує універсальність психіки кожної людини за наявності її індивідуалізованості. Практика занять у групах АСПП є успішною як в онлайн-, так і в офлайн-форматі. Останнє переконливо підтверджує універсальність психіки, що засвідчується результативністю групових занять, які пробуджують в усіх присутніх саморефлексію та сприяють здійсненню індивідуалізовано-особистісного психоаналізу, котрий каталізує самоаналіз як у протагоніста, так і у присутніх спостерігачів.

Спонтанно-тематична візуалізація психіки спроможна охопити й об'єктивувати у сферу спостереження не лише **доедіпальний період** становлення людства, але й більш віддалений **архаїчно-домовний період**, у якому провідним і дієвим був механізм **partiципації**. «Співпричетність речей» можна вважати мовою первісних завдяки здатності передавати **інформацію в параметрах пралогічного мислення, котре позбавлене суперечностей**. Механізм «співпричетності речей» є пріоритетним у первісному мисленні, зокрема, у його можливостях нівелювати суперечності і тим самим розширювати можливості об'єктивування інформації. Недаремно існує фраза «скажи, хто твій друг, то я скажу, хто ти». Так народна мудрість констатує **факт інформаційної значущості механізму партиципації (співпричетність)**.

Мимоволі в процесі професійної підготовки майбутніх психологів пробуджується інтерес до розуміння психіки людства в **доедіпальний період його розвитку, який не був підкореним «принципу реальності»**. Тенденція архаїчної **непідкореності** людства «принципу реальності» єдналась у первісних із «принципом свободи». Останнє пояснює і той факт, що карою для людини (до цього часу) є **позбавлення її волі, а карою для людства – війни, що несуть «смерть»**. Тут можна згадати вислів, що пробуджує реакцію людини на людину: «**Ти для мене більше не існуєш**». Гострота емотивної складової вказаного вислову обумовлюється механізмом «**натяку на смерть**», що є «**вищою мірою покарання**».

Узагальнюючи, підкреслимо, що чинники й особливості розвитку людства набували динамічності під впливом процесів соціалізації, зокрема «**табу на інцест**». Саме тому дієвість «**принципу реальності**» передбачає обмеження свободи поведінки (причисування її), що історично породжувало появу компенсаторних її варіацій. «**Табу на інцест**» у психоаналізі З. Фрейда вважалося **провідною детермінантою**, котра до цього часу зберігає **авангардність посеред заборон поведінки**. Інакше кажучи, *під первинні заборони могло попадати те, що дарує людям радість і чуттєво-інтимну насолоду*. Тому в соціумі розвивалися способи уникнення (обхід) заборон для здійснення власних бажань, котрі спроможні потайки дарувати людині **радість і задоволення**. Саме цей період розвитку людства і попав в центр уваги геніального З. Фрейда, котрий узрів зв'язок **проблематики людства у дієвості «табу на інцест»**. Рятів-

ним для соціалізації людини, на переконання З. Фрейда, є *переспрямування енергії у соціально прийнятні справи*. Нагадаємо його крилату фразу: **«Енергію для творчості ми черпаємо в незадоволених потребах»**. У такий спосіб **«принцип задоволення»** набуває трансформації у просоціально-компенсаторну активність. Дотримання **«принципу реальності»** вважалося (у психоаналітичній парадигмі) сигналом орієнтовності на продуктивність психологічного зцілення людини на шляху до адаптивності поведінки в соціумі.

У цій роботі ми представляємо *процес становлення людства не лише через досягнення «задоволення», але й через заборони, котрі актуалізують можливості перетрансформування потенціалу енергії у соціально-прийнятні та значущі справи*, які пов'язані як із соціальним успіхом, так і з прагненням до радості перемоги.

Підведемо підсумки: **для первісних людей превалюючим орієнтиром активності було не рацію, а почуття (емоції), котрі переживались «тут і зараз»**. Тому дієвість **«принципу реальності»** в поведінці людини часто *прирівнюється до показника соціалізованості особи як її адаптивності*.

Наша методика групових занять (АСПП) враховує досвід архаїчного спадку людства як вагомого чинника. Останнє пояснює, чому ми в системі АСПП пропонуємо презентувати **«тематично-малюнково»** власну психіку (тематичні психомалюнки 15–35) з подальшим забезпеченням їх психоаналізу в діалогічній взаємодії **«психолог ↔ респондент»**. Це відкриває для респондента перспективи об'єктивування змісту його психіки опосередковано, через тематичні психомалюнки, котрі об'єктивують психіку в її цілісності. Психоаналіз **«тематичних психомалюнків»** незмінно засвідчує архаїчну заданість психіки, котра каталізується (у сучасної людини) процесом тематичного її опредметнення. Останнє, як показує наш досвід, без труднощів здійснюється кожною людиною, незалежно від рівня освіти, професії, статі та віку. **У психомалюнках ілюстративно передається складна психологічна інформація**, котра засвідчує притаманність людині пралогічного мислення, яке набуває **свободи від підкореності поведінки земним законам** власних психологічних станів у їх художніх зображеннях. Зокрема, у психомалюнках набуває свободи *архаїчна символіка, котра ілюструє вивільненість психіки людини від підлеглості законам земного світу* (див. рис. 6 і 7). Практика психомалюнків засвідчує той факт, що в самому **процесі тематичного опредметнення психіки домінуючим є механізм партиципації** (співпричетності речей). Останнє означає, що **психологічна інформація передається через співпричетність речей, зберігаючи нейтральність до їхньої суперечливості** (пралогічне мислення вільне від суперечностей).

Рис. 6. Назва респондента:
«Моє життя в соціумі»

Рис. 7. Назва респондента:
«Збереженість життєдайності»

Наводимо приклади (рис. 6 і 7) на теми «Мое життя в соціумі» і «Збереженість життєдайності», котрі дають змогу констатувати можливий дискомфорт у соціумі та незахищеність через власні психологічні «відступи від реальності». **Інформація** у психомалюнках **об'єктивується через порушення «принципу реальності»**. З огляду на вищесказане ми переконуємося, що тематичні психомалюнки здатні об'єктивувати емотивно значущі аспекти психіки людини, котрі формувалися первісно, ще до введення «принципу реальності». Психомалюнок є досить близьким до «мови первісних», зокрема, «відсутністю суперечливості». Слово (вербум) не було первинним джерелом інформації як у становленні мови первісних людей, так і в набутті дієвості «принципу реальності». Практика АСПП доводить, що тематичні психомалюнки спроможні об'єктивувати ємну інформацію, чим виражають узагальнено-колективний зміст, що є зрозумілим для інших людей. У пізнанні психіки майбутніми психологами тематичні психомалюнки актуалізують самопрезентацію учасників групи АСПП. Психоаналіз малюнків передбачає діалогічну взаємодію психолога з респондентом (у малій чи великій групі людей). Психоаналітична робота ведеться нами персоналізовано з однією особою, у численній аудиторії спостерігачів (психологів), котрі працюють спільно з респондентом.

Психомалюнки відкривають перспективи не лише для актуалізації архаїчного спадку людства, який втілює психіка сучасної людини, а й забезпечують пізнання її **індивідуалізованості в кожній конкретній особі**. Зазвичай це довготривалий процес (один робочий день) з кількістю тематичних психомалюнків (≈ 30 шт.). Уточнюємо: йдеться про чисельність малюнково-тематичної самопрезентації особи з подальшим подовжнім їх психоаналізом у великій аудиторії, у діалогічній взаємодії в системі: «психолог ↔ респондент».

Процес АСПП характеризується зорієнтованістю на пізнання індивідуальної неповторності психіки кожної людини, тому формалізована його оцінка поступається місцем здатності методу АСПП забезпечувати індивідуалізовано-значущий (персоналізований) результат пізнання психіки людини. Разом із тим вказаний метод актуалізує *філогенетичну заданість психіки сучасної людини*, чого не торкнувся ортодоксальний психоаналіз. Останнє пояснює результативність індивідуалізованої роботи психолога (у діалогічному ключі з окремою особою) на фоні великої групи людей. Ми вже декілька років практикуємо діагностико-корекційну роботу (онлайн), щонеділі проводяться заняття АСПП для бажаючих. Вищеокреслені умови не знижують рівня результативності психоаналітичного діалогу з респондентом із метою об'єктивування смислових параметрів його психіки через аналіз малюнка. Принципи функціонування груп АСПП є вільними від «просоціальних правил». Мало хто задумується над питанням, чому для пізнання сутності «феномену психіки» потрібно *знівелювати, просоціальні правила поведінки, котрі є нероздільними з оцінними судженнями*, які нівелюються в групі АСПП. Для успіху проходження конкретною особою навчання в групі АСПП ми вводимо принцип безоцінності поведінки, вербальну спонтанність, основою якої є візуалізована форма художньо-тематичної самопрезентації. Передбачається також психоаналіз у діалогічній взаємодії психолога з респондентом.

Досвід глибинної психокорекції за методом АСПП доводить, що **спонтанність поведінки** є важливою передумовою прояснення глибинних (неусвідомлюваних) проблем людини, котрі ускладнюють *просоціальне її життя*. Водночас виникає питання: **чому ж потрібно нівелювати просоціальні чинники (правила) дисциплінування поведінки для оптимальності пізнання психіки конкретної особи?** Вочевидь, тому, що «правила» здатні приглушувати прояви спонтанності та невимушеності поведінки, що порушує можливості її індивідуалізації, що потребує адекватності пізнання психіки людини. Звертає увагу й те, що чинники, котрі підкорені критеріям «гарно чи погано», «правильно чи ні» та ін., пригальмовують та ускладнюють адекватність розуміння внутрішніх ініціатив спонтанної активності особи, котра за власною сутністю незмінно є індивідуально неповторною.

Дуже важливо в групах АСПП підтримувати **спонтанність поведінки людей**, що є необхідною передумовою для адекватного пізнання психіки у її цілісності (свідоме / несвідоме) (див. стрілку 2 і 5 на «Моделі», рис. 5). Функціональна асиметрія вказаних вище сфер психіки притаманна самій її природі, прояви якої потребують спонтанності поведінки людини. Наші дослідження засвідчили ефективність використання особою для самопрезентації тематичних психомалюнків, котрі каталізують саморефлексію, що є продуктивним за умов дотримання вільного (індивідуалізованого) формулювання респондентом тематики малюнків. Тематика «малюнково-особистісних» зображень самостійно виконується учасниками АСПП або ж підбирається із запропонованих психологом чи наявних в інтернет-просторі. Тематика теж може уточнюватися респондентом (якісно і кількісно). Важливим є і той факт, що тематичні психомалюнки повинні ранжуватися самим респондентом за їх смисловою значущістю для нього, що й обумовлює послідовність їх аналізу.

Аналітичне об'єктивування смислового навантаження тематичних психомалюнків здійснюється в діалогічній взаємодії із психологом («психолог ↔ респондент»). Діалогічний психоаналіз тематичних психомалюнків психологом каталізує у респондента як мову свідомого, так і активність несвідомого, що каталізує виявлення його особистісної проблеми (внутрішньої суперечливості психіки).

Наші дослідження, основою яких є розроблена нами психодинамічна парадигма (теорія і практика), підтверджують **вагомість механізму партиципації, котрий має архаїчне походження** і проявляє нейтральність до моралі, як і до просоціальних правил поведінки. Партиципація зароджувалася в *первісний (доедіпальний) період розвитку людства за відсутності дієвості «принципу реальності»*. Останнє пояснює той факт, що тематичні психомалюнки не є підлеглими законам земного світу, як і «цензурі» моралі. У психомалюнках спостерігаються відступи від реальності, що засвідчують **непідлеглість сюжету зображень «критеріям раціональності»**.

Важливо зауважити, що **партиципація** не передбачає розрізнення мови свідомого (слово) і мови несвідомого (образи, символи), тому **вказаний механізм вільний від суперечливості**. Інформація завдяки партиципації об'єктивується шляхом «співпричетності речей», розуміння чого можливе в параметрах пралогічного мислення.

«Мова» набуває свободи завдяки феномену партиципації (співпричетності речей), як і відзначається *непідкореністю «принципу реальності»*. **«Принцип реальності» передбачає вербальність інформації та зв'язок із сферою свідомого**. Партиципація ж спроможна позавербально (опредметнено) об'єктивувати **індивідуалізованість психіки кожної людини, що не піддається охопленню словом**. Партиципація об'єктивує психологічні смисли у сферу свідомого не прямолінійно, а лише контекстно.

Практика функціонування груп АСПП доводить, що вищевказані особливості партиципації здатні «прочитуватись» завдяки **тематичним психомалюнкам**, зображення яких **можуть бути невідповідними законам земного світу**. Психомалюнки **вирізняються двопараметрістю смислу завдяки єднанню в зображення, як логічного, так і пралогічного мислення**. Важливо зауважити, що наша багаторічна практика об'єктивує разючі відмінності та суперечливості в самій сутності передачі інформації з погляду логічного (слово) і пралогічного (опредметненого) мислення. **Пралогічність зображень проявляється через порушення законів земного світу**. Вищевказане є несвідомим, як і непомітним для респондента у психомалюнках. Пізнання реалій психіки набуває перспективи завдяки діалогічній взаємодії психолога з респондентом.

Механізм партиципації спроможний об'єктивувати латентний зміст психіки, що каталізується «тематикою психомалюнків», як і їхнім психоаналізом. Самі ж психомалюнки втілюють важливу інформацію для діагностико-корекційного процесу АСПП, котра об'єктивується через тематичні психомалюнки, зображення яких засвідчують порушення законів земного світу

(див. для прикладу рис. 8–19). Емпіричний матеріал доводить силу впливу на психіку людини механізму партиципації (співпричетності речей) як «способу» об'єктивування смислових аспектів. Опредметнення психіки у її сутності не усвідомлюється респондентом. Найчастіше самопрезентація в психомалюнку виявляє внутрішню тривогу людини, породжену фатумом кінцевості життя (див. рис. 8 і 13).

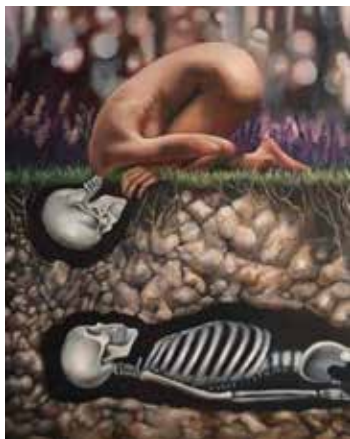

Рис. 8. Назва респондента:
«Погляд на смерть»

Рис. 9. Назва респондента:
«Гра зі смертю»

Рис. 10. Назва респондента:
«Відчуття майбутнього (старість)»

Рис. 11. Назва респондента:
«Сприйняття оточуючими мого неіснування»

Рис. 12. Назва респондента:
«Втеча до себе. Чи те життя?»

Рис. 13. Назва респондента:
«Сприйняття щастя і нещастя»

Рис. 14. Назва респондента:
«Відповідальність кормового»

Рис. 15. Назва респондента:
«Драматична подія мого життя»

Рис. 16. Назва респондента:
«Моя сексуальність»

Рис. 17. Назва респондента:
«Дізнатись правду»

Рис. 18. Назва респондента:
«Це справді я»

Рис. 19. Назва респондента:
«Мій чоловік»

Дивлячись на художні зображення психомалюнків, котрі підбирають учасники АСПП для тематичної самопрезентації власної психіки, спостерігаємо в них універсальність архаїчного спадку, що лягає в основу тематики психомалюнків. Психомалюнки спроможні тематично об'єктивувати відчуття респондента (див. рис. 8–19). З огляду на універсальність їхніх сюжетів зрозуміло, що допомогу в самопрезентації надають «художні надбання людства». Іноді виникає проблема статевої визначеності; окремі жінки горять бажанням довести свою рівність із чоловіком, а нерідко і перевершеність (домінантність) над ним. Урівнювання жінкою себе із чоловіком ілюструє рис. 16 «Моя сексуальність». Бувають психомалюнки з обесціненням чоловіка та ін., зокрема тенденція до перевершення чоловіка (рис. 14, 15) або ж кара за те, що «він їй програє» (рис. 19). Наша багаторічна практика дає змогу констатувати, що саме **відступи від реальності в психомалюнках адекватно об'єктивують інформацію щодо проблем психіки конкретної особи**. Останнє вказує на те, що прояснення сутнісних тенденцій психіки потребує чисельності тематичних психомалюнків, що є передумовою поздовжнього аналізу (важливою є «вертикаль» і «горизонталь»).

Механізм партиципації відзначається здатністю опредметнення психологічної інформації через зображення, котрі каталізують сферу споглядання. Наш досвід засвідчує, що **основою створення людиною тематичних психомалюнків є механізм партиципації, котрий спирається на співпричетність речей**. Смысл архаїчних сутностей, котрі заслуговують на пізнання, полягає в їх непідкореності однозначності смислу слів: той самий психомалюнок індивідуалізовано надає інформаційну допомогу кожній людині.

Узагальнимо вищесказане: значущі для психіки конкретної особи аспекти її життя можуть об'єктивуватись у психомалюнках, зображення яких об'єктивують інформацію через зображення, котрі передають інформацію шляхом невідповідності законам «земного світу». Саме в такий пралогічний спосіб об'єктивується індивідуалізованість психіки кожної людини, пізнання якої передбачає процес візуалізації через тематичні психомалюнки.

З впевненістю можна стверджувати, що психомалюнкова презентація психіки учасниками АСПП засвідчує притаманність пралогічному мисленню спроможності нейтралізувати суперечливість речей (щодо законів земного світу). Усе це підтверджує, що в **пралогічному мисленні провідним інформаційним чинником («мовою») є співпричетність речей**. Завдяки вказаному психіка партиципаційно спроможна виражати смисли, сутність яких перебуває поза законами земного світу. Зокрема: **урівнювання** «життя з нежиттям»; «живого з неживим»; «веселки з опредметненими речами» і т. ін. (див. рис. 20–24). Пралогічне мислення проявляється шляхом нейтралізації розбіжностей, котрі існують між законами «земного» і «небесного» світів. Наведені приклади психомалюнків **візуально під-**

Рис. 20. Назва респондента:
«Мої мрії»

Рис. 21. Назва респондента:
«Людина, яку я люблю»

тверджують тезу про спроможність психіки нейтралізувати суперечності реального життя завдяки підлеглості пралогічному мисленню (див. психомалюнки 20–24).

Вибір рис. 21 було здійснено учасником АСПП, який стверджував, що в них був період, коли взаємини з дружиною «піймали райдугу» і вони намагалися закріпити її життєдайність. Спостерігаємо опредметнення райдуги (рис. 21), люди сидять на ній, як на чомусь опредметненому. Підсумовуючи презентований матеріал, вкажемо провідні якості пралогічного мислення:

- 1) позбавлене будь-якої суперечливості;
- 2) для пралогічного мислення не буває чогось недосяжного, нереалізованого, адже воно єднає реалії земні, підземні й небесні;

3) пралогічне мислення відзначається урівнюванням «живого і неживого», «людського і тваринного», «досяжного і недосяжного», «земного і неземного», «небесного з підземним» та ін.

Пралогічне мислення незнайоме із суперечливістю. Наводимо два психомалюнки одного респондента: рис. 22 «Моє самовідчуття» та рис. 23 «Мій страх». Як бачимо, пралогічне мислення санкціонує необмеженість у формі та способах ілюстрації реалій світу, що явно суперечить принципу земної реальності. Указане вище засвідчує дієвість пралогічного мислення у психіці людини, яке обумовлює нереалістичність психомалюнків учасників АСПП, котрі підбирають чи малюють їх для вираження власної психіки. Так проявилось у людини «власне самовідчуття» зображенням себе в небесах (рис. 22) або в підземеллі (див. рис. 23). Укотре зауважимо, що ми працюємо з психічно здоровими людьми, переважно майбутніми психологами.

Рис. 24 «Нездійснена мрія» підтверджує «залежність дівчини від небес», до яких вона «прикута через втрату (смерть) батька. У психомалюнках інформація набуває можливостей виражатися незвичними для «земного світу» конфігураціями, котрі далекі від земної реальності, але об'єктивують психологічні «бажання» респондента. Рис. 24 пояснює психологічну нероздільність особи з батьком, який помер, і тому донька прагне «піднятися до нього на небеса». Рис. 25 відображає «її підняття над землею». Основа будиночку кам'яна, але дивовижно тримається на хмарах. Сам по собі рис. 25 говорить про нестійкість співпричетності каменів і живого дерева, що неприродньо росте на них. Для респондента це нівелюється пралогічним мисленням.

Дерево слугує символом життя, на що вказує драбина праворуч (натяк на земне життя). Водночас «реалістичність життя» (праворуч, рис. 25) презентується механізмом «натяку» на існування позаземної реальності. Останнє якби «наближує протагоніста до батька, якого вона похоронила». Платонічні помисли та мрії, як і страждання, котрі задають тенденцію до «психологічного омертвіння», є формою захисту психіки від «драми життя». Водночас спо-

Рис. 22. Назва респондента:
«Моє самовідчуття»

Рис. 23. Назва респондента:
«Мій страх»

Рис. 24. Назва респондента:
«Нездійснена мрія»

Рис. 25. Назва респондента:
«Дім, дерево, людина (наріжний камінь)»

стерігається в респондента пробудження інстинкту «до життя» (див. рис. 25, «праворуч є драбина»). «Драбина» слугує натяком на зв'язок із «земною реальністю». Останнє ілюструє подвійність відчуттів респондента («жива» / «нежива») на фоні проявів тенденції «до психологічної смерті». Психоаналіз вищеподаних психомалюнків засвідчує факт *невід'ємності в психіці пралогічних і логічних ініціатив*. Звідси висновок: **пралогічний аспект психіки, що об'єктивується в малюнках, інтегрується логічним мисленням**. Важливо вказати на той факт, що цілісність психіки полягає в єдності свідомої і несвідомої її сфер (за збереження функціональної їх асиметричності). Тому **логічне і пралогічне мислення** взаємопов'язані незалежно від їхніх функціональних розбіжностей.

У зв'язку з відсутністю *прямолинійних взаємозалежностей* між вказаними видами мислення пралогічна його сутність спроможна актуалізуватися й оптимізувати процеси візуалізованої самопрезентації людини через психомалюнки, що об'єктивують алогічні її змісти. Алогічність зображень у психомалюнках нівелюється дієвістю пралогічного механізму *«співпричетності речей»*. У параметрах **пралогічного мислення** незмінно зберігається стерильність від суперечливості.

Наша багаторічна практика доводить, що **сучасні люди спроможні передавати психологічні змісти через тематичні психомалюнки, котрі сюжетно не вписуються в закони земного світу**. Пралогічне мислення сучасних людей відкриває перспективи адекватної самопрезентації з опорою на психомалюнково-тематичну візуалізацію психіки, яка торкається параметрів як земного, так і неземного світу. Людина **саме в такий спосіб передає певну, особистісно значущу інформацію**. Алогічність психомалюнків є невидимою протагоністу завдяки **«пралогічності смислу зображень»**, розкриттю яких сприяє діалогічна взаємодія психолога з респондентом.

Інакше кажучи, пралогічне мислення людини зберігає активність, тому «інкогніто» від свідомості тематичні психомалюнки передають інформацію, котру в інший (вербальний) спосіб було б важко об'єктивувати через її невідповідність законам земного світу. Протиріччя стушуються самими зображеннями психомалюнків, як і контекстністю об'єктивування в малюнках латентних смислів психіки. Сучасній людині **прояви пралогічного мислення** в тематичних психомалюнках є невидимими: інформація передається **не прямо**, а лише **контекстно**, через дієвість **механізму співпричетності речей**. Указаний спосіб передачі інформації за смисловими параметрами є більш ємким, аніж **слово**.

Об'єктивування «пралогічності істини» потребує візуалізованих форм самопрезентації психіки особою, що може здійснюватися через **співпричетність речей**. З огляду на закони земного світу напрошується репліка «щодо реальності зображень»: «Так не буває»! Відповідь: для пралогічного мислення, котре позбавлене суперечностей, єднання **будь-яких предметів і явищ є реальністю**. Дорослі люди можуть говорити дітям: «Так не буває», у відповідь чують: «То буде, ось побачиш – буде!». Головне, що у дітей дійсно відсутній сумнів щодо власної правдивості. До того ж важливо розуміти і те, що в параметрах пралогічного мислення інформація передається **передусім через нереалістичну співпричетність предметів**. Останнє пояснює сутність партиципації як мови архаїчного спадку людства, якому характерна необмеженість можливостей співпричетності речей як форми презентації певних смислів психіки за ігнорування законів земного світу. Аналіз психомалюнків розширює можливості передачі інформації в пралогічному ключі (форматі), що передбачає **образність**, котрій незнайома суперечливість, для прикладу див. психомалюнки (рис. 26–29).

Пралогічне мислення є презентабельним для передачі смислової сутності розуміння та сприйняття людиною певної психологічної реальності через «співпричетність речей». Зокрема, у пралогічному мисленні відсутні функціональні відмінності між життям і нежиттям (рис. 26); живим і опредметненим водночас (рис. 27); вираженням авторитетності (колінопоклонства) в поєднанні зі зневажливістю (рис. 29). «Відступи від реальності» засвідчує і

Рис. 26. Назва респондента: «Подвійність реалій життя»

Рис. 27. Назва респондента: «Мій друг»

Рис. 28. Назва респондента: «Життя як нежиття»

Рис. 29. Назва респондента: «Колінопреклоніння і зневага водночас»

рис. 28 «Життя і нежиття» (людина не може фізично вміститись у власному кулаку, котрий є неспівмірним із розміром тулуба). Рис. 29 відзначається синтезом колінопоклоніння із зневагою до керівника. Звідси висновок: пралогічне мислення завдяки його непідкореності суперечностям може компактно об'єктивувати такі смисли, котрі неможливо було б передати словами. Психомалюнки засвідчують можливості пралогічного мислення в нівелюванні суперечливості «живого» і «неживого» (див. рис. 26–29). Пралогічне мислення здатне як інтегрувати, так і поєднувати несумісні речі чи явища в одне ціле. Ба більше, **саме в такий спосіб виражається** (об'єктивується) певна інформація. Інакше кажучи, пралогічне мислення спирається на співпричетність речей, що само по собі об'єктивує таку інформацію, яка виокремлено не могла б бути характерною для речей, що задіяні у процесі «співпричетності». Рис. 29 ілюструє **підлеглисть** та **шану** керівнику в службовій ситуації і водночас **зневагу до нього**. На рис. 27 зображена людина і пляшка водночас, що засвідчує поєднання живого і неживого і цим об'єктивує певну інформацію.

Сформулюємо головне питання: звідки і чому сучасним людям (неусвідомлювано) притаманна «архаїчна навченість» **об'єктивування смислів через алогічності в зображеннях** (шляхом недотримання формату дієвості законів «земної реальності»)? Або ж: звідки людям притаманний хист і вміння так спонтанно, швидко та майстерно **опредметнювати власну психіку**? І ще: звідки в інших людей пробуджується інтерес до прочитування смислів за умов поєднання між собою об'єктів (речей), котрі функціонально є несумісними? У вказаному є **натяк** на неперервність життя людства. Пралогічність зображень у тематичних психомалюнках засвідчує, що вони **здатні поєднувати в собі несумісні речі** (із законами земного світу), що обумовлює (у психомалюнках) перевагу пралогічного мислення над логічним. Ідеться про об'єктивування латентних смислів психіки, які набувають *«смыслову прочитываність»* завдяки поєднанню несумісних реалій світу, котрі за земними законами є *суперечливими*. Сказане дає змогу стверджувати, що сутність *пралогічного мислення, для якого не існує суперечностей*, полягає у його *нероздільності з механізмом партиципації*, котрий спроможний інформувати сучасну людину шляхом співпричетності речей. Указане нейтралізує суперечливість речей чи явищ. Ми інколи нагадуємо: «Психіка знає все, не знає лише свідоме». «Обізнаність» психіки засвідчується розумінням людством «архаїчних алогічностей», що залишається за межами їх усвідомлення. Останнє підтверджується «статусом» тематичних психомалюнків як необхідною передумовою участі людей у групах АСПП. Вищевказане засвідчує неперервність життя в збереженості «навички руки» в передачі змісту, як і смислових сутностей і «життєвих реалій», у зображеннях психомалюнків. З огляду на вищевказані особливості пралогічного мислення ми звернули увагу на поетичну творчість Ліни Костенко.

Відома світу поетеса мимоволі користується у власній поетичній творчості механізмом партиципації. Саме в такий спосіб вона засвідчує власні можливості розширення засобів об'єктивування в поезії сутнісних аспектів життя людства, котрі не вписуються у формат логічного мислення. Творчість поетеси відзначається «розсуванням кордонів» завдяки об'єктивуванню життя в реаліях, що позбавлені суперечливості. Ліна Костенко своєю поетичною творчістю доводить, що **підкореність психіки механізму партиципації відзначається не лише розширенням, а реальністю необмеженості можливостей об'єктивування змістово-смыслових параметрів життя людини**. Звідси висновок: психологічна цінність пралогічного мислення полягає у його можливостях передачі інформації, яка не піддається осяжності словом, проте здатна об'єктивуватися шляхом поєднання речей незалежно від їхньої природи. Пралогічне мислення набуває вищевказаного простору завдяки стерильності від суперечностей, тому і відзначається **необмеженістю способів, форм і механізмів співвіднесеності між собою будь-яких явищ життя** («свідоме і несвідоме», «цілісне і часткове», «живе і неживе», «земне і підземне» або ж «небесне»).

Пралогічний формат майстерності поетеси Ліни Костенко полягає у специфіці об'єктивування нею реальностей життя, які для їх адекватного розуміння потребують **не прямолінійного, а контекстного вираження**. Відомо, що **пралогічне мислення, у його активності, не зводиться лише до охоплення суто психологічної реальності, котрій характерний суб'єктивізм, невіддільний обмеженням законами земного світу**. Тому поезія Ліни Костенко відзначається можливостями *поєднання між собою будь-яких об'єктів та явищ, незалежно від їхньої природи*. Ліна Костенко майстерно формує поетичні тексти в **параметрах пралогічного мислення, що розширює її можливості вільно об'єктивувати певні смисли оригінальним способом через поєднання непокданого, що реалізується завдяки активності механізму партиципації**. Ідеться про поєднання явищ і предметів світу, які за своєю природою функціональності є непокданими. У такий спосіб здійснюється **передача смислової палітри реалій життя через їхнє єднання**, котре прямолінійно виразити було б неможливо. **Переважа пралогічного мислення над логічним криється у його свободі форм об'єктивування інформації, котра перебуває «поза законами земного світу»**.

«Поєднання непокданого» у пралогічному ключі урівнює між собою «живе і неживе», «небесне і земне», «людське і тваринне», «досяжне і недосяжне», «старе і молоде», «життя і смерть» та ін. Вищевказане звертає увагу на *інформаційний потенціал суперечностей психіки, котрі можуть у такий спосіб виражати певну психологічну інформацію*. Частіше це здійснюється через жарти, поезію, тематичні психомалюнки, зображення яких виходять за межі земних законів (див. рис. 24, 25, у яких єднається «живе і неживе»). Психологічно цікавими є пралогічно-смислові аспекти реальностей, котрі каталізують передачу (об'єктивування) сутнісних змістів пралогічного мислення через відступи від законів земного світу. *Останнє в АСПП здійснюється за умов спонтанного вибору респондентом тематичних психомалюнків (як самопрезентантів)*. Як засвідчує наша практика, *це спосіб об'єктивування істинної сутності психіки людини з позицій пралогічного мислення*. Партиципація відзначається енергетичною потентністю за умов взаємозв'язку **хоч би двох предметів (об'єктів)**, котрі **через «єднання» передають сутнісний смисл, який перебуває поза суперечливістю**. Завдяки партиципації ми констатуємо спроможність психіки об'єктивувати смисл через *співвіднесеність непокданого (за законами земного світу)*. Ба більше, саме в такий спосіб виражається новий інформативний зміст через *несуперечливість параметрів пралогічності мислення*.

Якщо для логічного мислення інструментом передачі інформації є слово, то для партиципації – **«співпричетність предметів»**. У пралогічному мисленні суперечливі реальності завдяки їхній співпричетності інформують про третю, смислову, реальність. Пралогічне мислення у смисловій сутності психіки сучасної людини може виражатися не лише через опредметнений світ, а й через *пралогічне поєднання реалій непримиренного, несумісного*. Вищевказані змісти **пралогічного мислення у його несуперечливості** підтверджує тематичне об'єктивування психіки у психомалюнках.

Важливо також звернути увагу на словесну форму **пралогічної передачі інформації в поетичних творах Ліни Костенко**. Її поезія відзначається актуалізацією пралогічного мислення, котре характерне людині та здатне породжувати й об'єднувати взаємозв'язки дуалістичних реальностей (приміром: «життя / смерть»; «живе / неживе»; «рослинне / тваринне» та ін.). Завдяки **механізму партиципації**, який є в активі віршів Ліни Костенко², її поетична творчість набула в Україні та за її межами авторитетної популярності серед людства. Останнє підкріплює гіпотезу, що пралогічне мислення в поєднанні з універсальністю смислів поезії Ліни Костенко обумовило її популярність.

Вказані особливості пралогічного мислення фактично об'єктивують демаркацію «глибинної психології» від «академічної психології». За висловлюванням К. Левіна, «академізм поро-

² Ліна Костенко «Річка Геракліта», Київ : Либідь, 2011, 331 с.

джує напівзакономірності». Німецький учений стверджував, що неможливо пізнавати психіку, оминувши сферу несвідомого, бо це буде «пізнання наполовину», воно є неадекватним і невідповідним природі речей.

Тому акцентуємо увагу на тому, що для **пралогічного (первісного) мислення** характерною є **нейтралізація суперечностей шляхом урівнювання категорій: життєдайне – мертве, рослинне – опредметнене, людське – тваринне** тощо. Крім того, **пралогічне мислення** має можливість психологізації рослинної чи тваринної сутності життєвих реалій. Останнє виявляється в оживленні явищ природи через суб'єктивні відчуття їх людиною.

Цікавими є не лише дивовижно-неприродні поєднання явищ природи через ігнорування їхніх суперечностей, а й вміння «жонглювання» словом із характерною універсальністю вміння контекстної розстановки акцентів на життєвих смислах, котрі невіддільні від прямолінійного їх вираженню.

Подано фрагмент вірша Ліни Костенко²:

Загусне промінь в гронах перегрітих.
І ляже сніг на похололі дні –
жагучий сон закоханого літа
в холодну зиму бродить у вині! (с. 35).

Як бачимо, з «променем» відбувається щось неприродне **«промінь загусне»**, а **«сніг ляже на похололі дні»**. Цікавим є і той факт, що, здавалося б, «штучне» поєднання природних явищ (у тексті вірша) надає можливість прочитувати авторський смисл. Питання: хто і коли навчив людство розуміти такі особливі, емотивно тонкі, контекстно-віршовані смисли, які задані **неприродним поєднанням непокінченого**, що виражає оригінально-сміслові аспекти функціонально-динамічної палітри особливостей функціонування природи? Відповідь зрозуміла: лише окремим людям (як-от Ліна Костенко) даровано самою природою такий поетичний талант, котрий актуалізує смисли в параметрах **пралогічного мислення, для якого не існує суперечливості**. Йдеться про такі умови, зміст і смисли котрих можна передати лише **через співпричетність речей, тобто через партиципацію**. Зрозуміло, що йдеться про дарунок природи – поетичну майстерність Ліни Костенко, котра набула світової популярності.

Але є ще більш цікавим психологічне питання: чому за такої високості та бездоганності таланту Ліни Костенко увага звертається на її вміння поєднання **неприродних і життєдайних смислів**, що пробуджує у людей інтерес до єднання «опредметненого» і «живого». Ба більше, характерним для поетичної творчості є її вміння об'єктивувати співвіднесеність природно неспівставних речей, котрі сприймаються людством як антогонізми: «живе – неживе», «земне – небесне», «матеріальне – духовне», «холодне – гаряче», «скінченне – нескінченне», «чоловіче – жіноче», «тваринне – людське» та ін.

Ліна Костенко виражає у віршах певну **суперечливість із законами земних реалій**, яку ж вміло і нейтралізує. Нам видалися цікавими віршовані рядки Ліни, котрі виражають **пралогічну сутність свободи в поєднанні земних і неземних «реалій»**. Читаючи її вірші, починаєш відчувати вивільнення напруги, яка накопичується в соціумі, за умов підлеглості суперечностям. Поетичні тексти Ліни Костенко підштовхують нас до розуміння чогось **третього поміж «земним / неземним», «духовним / матеріальним»** тощо. Важливо розуміти, що це **третє** і презентує відчуття читача у його психологічній здатності їх презентувати, що сприяє піднесеності психіки на вищий рівень, аніж земні суперечливості. Поезія Ліни об'єктивує земне буття поза суперечностями, наведемо приклад:

Шипшина важко віддає плоди.
Вона людей хапає за рукава.
Вона кричить: – Людино, підожди!
О, підожди, людино, будь ласкава.
Не всі, не всі, хоч ягідку облиш!

Одна пташина так мене просила!
Я ж тут для всіх, а не для тебе лиш.
І просто осінь щоб була красива (с. 40).

Лев дивиться на осінь. Вона жовта.
Вона – як він, і жовта, і руда.
Лев сердиться, у нього ходять жовна, –
чого вона у клітку загляда? (с. 43).

У поетичній творчості Ліни Костенко спостерігається ефект оживлення неживого, як і урівнювання між собою рослинного та тваринного світів, живого і неживого. Спостерігається нівелювання нею відмінностей між здібностями тварин і людей, як і спроможностями природи за умов її оживлення через пробудження людської емпатії. Поезія Ліни Костенко актуалізує свободу єднання людини з природою, відчуття переваг над органічним, матеріальним і тваринним світами:

Муркнув Кіт у чоботях, поклонився і зник.
Засміялася миша. Позіхнув домовик.
Подивився Архангел на святого Іллю, –
сон вже хоче приснитись, а я ще не сплю.
В хаті тихо-претихо. І натоплена піч.
Інкрустований місяць в заворожену ніч (с. 95).

Пралогічність вищенаведених віршованих текстів Ліни Костенко сприяє розширенню простору у сприйнятті «природного», яке пробуджує відчуття «стирання» граней між живим, рослинним і суто людським. Ліна Костенко неначе прочитує наявність у кожної людини «інфантилізму», який дає змогу обійти «фатум смерті» через нівелювання поділу реальностей за критеріями: «живе» ↔ «неживе». Останнє є сутнісним для загального розуміння природи пралогічного мислення, яке існує поза суперечностями. Сказане знайшло контекстне вираження смислів у поетичних текстах Ліни Костенко, які набувають змістовності через механізм партиципації, тобто через співпричетність речей чи дій. Ідеться про такий зміст, який меншою мірою інформує, аніж синтезує емотивне відчуття ситуації у її неприродному оживленні сутності. Головне питання: як саме партиципація у її архаїчно-природній заданості «поєднання непоєданого» сприяє передачі смислів, які б за інших обставин, не могли бути об'єктивовані в контексті їх реалістичності?

Вищенаведений текст вірша Ліни Костенко (с. 95) у людини актуалізує бажану для неї самої здатність підняття над реальністю. У вказаному криється пралогізм мислення в кожній людини, котрий проявляє подвійність сприйняття реальності світу («це «я» чи «не «я»»). Інакше кажучи, у людини «пралогізм» виявляється як у самосприйнятті себе, так і у власному відчуженні, розщепленості через відчуття «Я» і «не Я». Ось «текст Ліни Костенко»:

Лежать сніги. Я виглядаю весну.
Вона десь там, де змерзли солов'ї.
Вона іде... І я тоді воскресну.
Я жду її. А може, не її.
Я жду себе. Не знаю, чи діждуся,
бо це ж не я в ці тоскні вечори! (с. 103).

Пралогічному мисленню характерна подвійність людських почуттів: «любов і біль (страждання)»; «незабутнє і водночас як марення, якого уже нема». Пралогічному сприйняттю характерна подвійність. Ось приклад з поезії Ліни Костенко:

Я дуже тяжко Вами відболіла.
Це все було як марення, як сон.
Любов підкралась тихо, як Даліла,

а розум спав, довірливий Самсон.
Тепер пора прощатися нам. Будень.
На білих вікнах змерзли міражі.
І як ми будем, як тепер ми будем?! –
такі вже рідні і такі чужі.
Ця казка днів – вона була недовгою.
Цей світлий сон – *пішов без вороття.*
Це тихе саяво над моєю долею! –
воно *лишилось на усе життя* (с. 106).

Пралогічність у віршованих текстах виявляється як у **зіставленні суперечностей** (так і в їхній «дотичності»), **що є невід’ємною ознакою пралогічності мислення**, яким майстерно володіє Ліна Костенко:

На старих фотографіях всі молоді.
За роками людина сама себе кличе.
У зінцях печалі, як в чорній воді,
відбиваються люди, дерева, обличчя.

Білі, білі обличчя у чорній воді,
неповторні обличчя навік застаються.
На старих фотографіях всі молоді.

На старих фотографіях мертві сміються (с. 113).

Неважко помітити пралогічні аспекти віршованого тексту у співпричетності до суперечливості реалій світу: «життя – нежиття»; «молодість – невідворотність старості» (як і смерті). Наведемо приклад, як *пралогічне мислення людини проглядається* крізь призму сприйняття «драми Чорнобиля»:

Ліси хриплять застуджено, як бронхи.
У Зоні тиша. Тиша гробова.
Лиш мілітарним привидом епохи
«Чорнобиль-2» над лісом проплива.
Фантом, кістяк, антена дальніх стежень, –
він прихопив ті сосни під пахви.
Там спить їжак. Їжак узимку лежень.
І ніч іде з ліхтариком сови.
Там мох скубе косулька ще не вбита.
У пнях живуть древлянські ще боги.
Там все друкує ратички й копита
і вишиває хрестиком сніги.
Але, ліси розсунувши плечима,
фантом іде, куди його не ждуть.
І тільки села мертвими очима
його у далеч тоскно проведуть (с. 115).

Кожна людина, читаючи вірші Ліни Костенко, відчуває та розуміє їх смисл, який спроможний об’єктивуватися через алогічність презентації реалій. Питання: **хто навчив людей (подарував їм) здатність розуміння контекстно заданих смислів, котрі спираються на реальність життя? На наше переконання, є усі підстави трактувати пралогічне мислення як архаїчний дарунок людству, котрий започаткований ще в середовищі первісних людей.** Саме завдяки цьому ми можемо крізь суперечливість текстів Ліни Костенко зрозуміти глибинну істинність їх змісту (котрий закладено Ліною), оскільки **об’єктивувати певні смисли було б просто неможливо.** Пралогічне мислення відтіняє і виражає такі аспекти реалій життя

і в таких формах, які для логічного мислення є недосяжними. Ось фрагмент вірша Ліни Костенко:

Дощу і снігу наковтався комин,
і тин упав, навіщо городить?
Живе в тій хаті сивий-сивий спомин,
улітку він під грушою сидить (с. 117).

Звичайно, лише у форматі пралогічного мислення, яке існує поза суперечностями, може «комин наковтатись дощу і снігу», так само як і «сивий-сивий спомин під грушою сидить». Пралогічне мислення створює привабливий і захисний фон для об'єктивування важливих для душі людини аспектів життя. Саме така здатність дарована людям шляхом архаїчного спадку. Стає зрозумілим, що вірші Ліни Костенко чіпають душу кожної людини універсальністю **пралогічності вираження їх реалій життя і готовності до їх сприйняття**. Людям подарована здатність архаїчного вираження смислових аспектів реальностей життя, які піддаються пізнанню лише контекстно. Звідси висновок: **пралогічному мисленню, на відміну від логічного, характерна здатність контекстно виражати емотивну його складову**. Сказане не є характерним для академічного мислення, котре уникає відступів від реальності (через емотивність), що може ослабити (чи підірвати) об'єктивність мислення.

Ось вірш, у якому йдеться про яблуню, що володіє емотивним потенціалом:

Ходила яблуня і стукала у вікна.
Бульдозер до кінця не викорчував сад.
І яблуня одна, нікому не підзвітна,
хазяїна свого шукала навздогад (с. 119).

Наведений приклад віршованого тексту явно ілюструє особливість пралогічного мислення – для нього не існує суперечностей (зокрема, ігнорування того, що яблуня не може «ходити і шукати»). Пралогічне мислення відкриває перспективи пізнання, які ігнорують земну реалістичність через дієвість *механізму партиципації, тобто співпричетності речей* («яблуня ходить», «непідзвітна», «шукає власного господаря навздогад»). У тексті проглядаються суперечності, які не лише є малопомітними, але й здатні посилювати важливість смислових аспектів текстів Ліни Костенко. Віршована форма неначе сприяє актуалізації та ілюстрації сутності пралогічного мислення людини, чим посилює наукову значущість пралогічного мислення для розвитку психіки. Складається враження, що у психіці людини вона є архаїчно заданою, що є провідним у пралогічному мисленні, котре функціонує поза будь-якими обмеженнями, тобто воно поза суперечливістю речей. Ось кінцівка вищенаведеного вірша:

Та так і не знайшла, було багато вікон.
Доми все кам'яні, і вікна все чужі.
І яблуня одна стояла серед віхол.
Залізний пес гарчав у гаражі (с. 119).

Не важко зрозуміти з вищеподаного матеріалу, що відступи від реальності в пралогічному мисленні емотивно і незмінно актуалізують (оживлюють) **смислові параметри психіки**. Чому є така можливість? Тому що *пралогічне мислення зароджувалось і розвивалось ще в доєдіпальний період, у якому принцип реальності ще не мав впливу на поведінку людей, включно з їх емотивною складовою*. Це той факт психіки, якого не торкнулась увага З. Фрейда, який досліджував лише вербалізований період розвитку психіки людства.

Не лише самі по собі вірші Ліни Костенко, а і їхня популярність **підтверджують, що поетеса знайшла «золоту жилу», пов'язану з пралогічністю людського мислення як певним спадком для сучасної людини від попередніх поколінь**. Указане охоплює **смісл життя на землі через інформативність, котра набуває дієвості парадоксальним способом – через відступи від земної реальності**. Для логічного мислення «відступи від реальності» є неприйнятними, статус вказаного виду мислення взаємопов'язаний із рівнем об'єктивності. Факт

інтересу людей до віршів Ліни Костенко, її популярність, природно доводять і підтверджують, що пралогічне мислення є дієвим в актуалізації мотивації та інтересу до пралогічних реальностей. Останнє підтверджується **Всесвітнім визнанням поетеси Ліни Костенко**. Вищевказане дає підстави вважати, що пралогічне мислення є ваговою складовою архаїчного спадку людства і водночас є його презентантом, котрий засвідчує важливість розуміння різновиду психіки, що існує **поза суперечностями**. У пралогічному мисленні протиріччя сприяють актуалізації психічного, а не гальмуванню чи руйнації смислів, що є притаманним логічному мисленню. Існують смисли, які логічним шляхом було б неможливо презентувати в логічному форматі через їх багатогранність. Для пралогічного мислення характерною є палітра значень, які воно охоплює.

Підводячи підсумки тексту пропонованої статті, відмітимо, що емпіричні основи, констатовані методом АСПП, підтверджують **факт притаманності психіці сучасної людини як логічного, так і пралогічного мислення**. Активність останнього ступовується реаліями повсякденного життя людини з акцентом на логічному мисленні, що аж ніяк не нівелює архаїчний спадок людства. Та це і є неможливим через взаємне їх незнайомство між собою: логічного і архаїчного мислення. За цими видами мислення криються цілі епохи, як і різні процеси становлення людства.

У цій статті презентовано результати цілісного пізнання психіки «свідоме / несвідоме». Здавалося б, що це вже є знайомим із часів З. Фрейда. Дійсно це так, але **не з періоду розвитку древніх (первісних) людей, поведінка яких не підлягала врегулюванню «принципом реальності»**. Указаний період становлення людства залишався незайманим психоаналізом Фрейда, який спирався на вербальність мови.

З. Фрейд спирався як у своїй психоаналітичній теорії, так і в практиці на систему «вербальної методики» («людина повинна була говорити все те, що приходить в голову»). Саме тому фрейдівська система пізнання («вільні асоціації») оминула архаїчний (довербальний) спадок становлення психіки людства. **Таким чином, «відлік психічного», котре підлегло психоаналізу З. Фрейда, започатковано із часу введення людством «табу на інцест»**. Інакше кажучи, йдеться про період, у якому набув дієвості «принцип реальності» з провідною його детермінованістю – «табу на інцест».

Наша практика введення в систему вузівської підготовки психологів методу «активного соціально-психологічного пізнання» (АСПП)³ засвідчила важливість виконання учасниками «тематичних психомалюнків» (з подальшим їх діалого-аналітичним аналізом). Це дало змогу дійти висновку: процес вільної, самостійно-тематичної візуалізації психіки актуалізує той **період розвитку людства, який ще не був підкореним дієвості «принципу реальності»**.

У цій роботі наведені нами психомалюнки засвідчують порушення «принципу реальності», що, як не дивно, інформативність «відступів від реальності» єднають метод АСПП із характером творів Ліни Костенко. Поетичні рядки Ліни Костенко відзначаються ефектом **«відступів від реальності»**, аналіз котрих засвідчує дієвість енергетичного потенціалу архаїчного (доедіпального) періоду становлення людства і його впливу на психіку сучасної людини. Останнє дає змогу зробити узагальнення про збереженість архаїчного спадку в генезі розвитку людства. Указане зумовлює тенденцію **викривлення реальності**, котра спостерігається як на вербальному, так і малюнковому рівні спонтанної самопрезентації учасників АСПП, що засвідчує внутрішню збереженість архаїчного спадку.

Останнім часом масово з'явилися (в інтернеті) психомалюнки з відтінком генези сприйняття людини людиною. **Статус зображення на психомалюнку** набуває за умов надання йому назви, а психологічний зміст об'єктивується деформацією природних функцій зображення.

³ Галузевий стандарт вищої освіти (розроблений під керівництвом Т. Яценко). Напрямок підготовки: 0101 – Педагогічна освіта. Спеціальність: 6.010100 – Практична психологія. Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр. Київ, 2005. 325 с.

Для глибинного пізнання психіки недостатньо лише малюнкових зображень, важливим є професійне ведення психологом діалогу з респондентом, що є вторинним порівняно з тематичною самопрезентацією психіки через тематичні психомалюнки. Діалог у групі АСПП спрямований на розкриття смислових параметрів психіки. Результатом багаторічної практики надання психологічної допомоги людям є виявлення внутрішньо-стабілізованої дезінтегрованості (суперечливості) їх психіки.

Теоретичне узагальнення здобутків, утілення в практику методу АСПП сприяли уточненню та розвитку **психодинамічної** теорії, яка є основою методу «активного соціально-психологічного пізнання». Наші дослідження у форматі розробленої нами парадигми дали змогу констатувати *неперервність розвитку психіки людства*, який охоплює архаїчний спадок людства, що відображується в психомалюнках і засвідчує зв'язок **можливостей людини візуалізовано передавати психологічну інформацію** ще «з древніх часів». Тобто з періоду, в якому «принцип реальності» ще не набув дієвості. Останнє пояснює зосередженість нашої уваги на процесі становлення психіки сучасної людини в доєдипальний (дораціональний) період розвитку людства. Ідеться про період, коли провідним в інформаційному полі був механізм **партиципації** (співпричетність речей), який набув пріоритетності в довербальний період розвитку людства. Партиципація – це універсалізований механізм, який об'єднує історію розвитку людства (незалежно від національностей). Останнє підтверджується, зокрема, популярністю віршів Ліни Костенко в літературній та науково-світовій спільноті.

Важливо розуміти, що **партиципація** є першою мовою, якою користувалися первісні люди для передачі інформації шляхом **співпричетності речей**. Більш як сорокарічна практика глибинного пізнання психіки дорослої людини (метод АСПП) дає змогу стверджувати – психіка людини спроможна нести в собі здобутки архаїчного спадку людства у становленні мовленнєвої його культури. Важливо розуміти, що **першопочатковою мовою людства була «партиципація»** (співпричетність речей), як і той факт, що такі архаїчні здобутки людства не розчиняються і не нівелюються історією або періодом становлення слова. Феномен партиципації є символом прогресу людства у його специфічному єднанні засобів об'єктивування інформації через механізм партиципації. Останнє засвідчує неперервність людського життя, що є символом незмінності (як і незагубленості) такої форми інформування, як партиципація.

Яким же є на тепер інформаційне **єднання вербум (слова) і партиципації**? Наш багаторічний досвід дає змогу окреслити позицію: слово і партиципація є невід'ємними і водночас **автономними**. Останньому слугує синтез логічного мислення (слово) з пралогічним, котре спирається на механізм його опредметнення (образ, символ). Практика АСПП доводить, що в сучасної людини механізм партиципації базується на універсальних операціях: згущення, зміщення, натяк, контраст, що вказує на неперервність розвитку психіки.

Пралогічне мислення вільне від впливу цензорських вимог логіки, проте воно має простір для **єднання, зокрема, земного та небесного**. Водночас **пралогічне мислення** володіє повною свободою у співпричетності (поєднанні) речей незалежно від земних реалій, зокрема «життя / нежиття». Феномен пралогічності відзначається абсолютною свободою в партиципації, тобто в поєднанні речей, що для первісних людей було джерелом інформації.

З огляду на популярність віршів Ліни Костенко, які яскраво ілюструють силу механізму співпричетності речей, напрошується висновок: партиципація є первісною формою обміну інформацією людьми. Сказане підтверджується всесвітньою популярністю поетичної творчості Ліни Костенко, котра майстерно володіє партиципацією. Наведемо фрагмент її вірша:

Найнезабутніше з облич,
таке єдине, Боже, Боже!
Не плач, не муч його, не клич.
Він не обізветься. Не може.
Там ні печалі, ані сліз.

Ні дня, ні вечора, ні рання.
Його нема ніде. Він скрізь,
вже в остаточній формі існування
(«Триста поезій», с. 76).

Представлений у цій статті матеріал засвідчує, що *кожній людині притамане пралогічне мислення*, котре є іншим, аніж *логічне*. Інтерес людства до віршів української поетеси Ліни Костенко засвідчує прагнення психіки до свободи способів вияву самовідчуттів. Віршовані рядки Ліни Костенко вказують на **дієвість пралогічного мислення в сучасній людині**.

Важливо пам'ятати також про значущість пралогічного мислення людства як основу релігійних вірувань. Психологам важливо бути уважними до шляхів опанування людиною особистою психікою. Наші півсторічні дослідження психіки засвідчують життєствердну значущість *психодинамічної парадигми, яка була започаткована ще у 80-х роках. Пізнання психіки ще з тих часів відзначалося врахуванням сфер свідомого і несвідомого*. Останнє сприяло констатації нерозривності з архаїчним спадком людства. Звідси висновок: **пізнання феномену психічного не може обмежуватися лише вербальними засобами, які не спроможні об'єктивувати архаїчно-невербальний період формування психіки людства**. Наукова психологія повинна працювати на формат адекватного розуміння психіки у її свідомих і несвідомих виявах. «Архаїчний спадок людства» охоплює інтеграційні процеси психіки в різні періоди становлення людства. Останнє є актуальним і для психіки сучасної людини, що враховується нами у використанні (для оптимізації пізнання психіки) тематичних психомалюнків.

Розроблений нами метод АСПП засвідчує не лише спроможність пізнання психіки, а й упередження її регресії. Напевно, виникає запитання: для чого нам пізнавати чи брати до уваги пралогічне мислення, яке коренями пов'язане з первісними людьми?

Небезпека в тому, що є такі правителі в певних суспільствах, які повертають суспільство в течію архаїчно-пралогічних цінностей. У цей час війна, як лакмусовий папір, об'єктивує рівень культури та прогресивність культури тих чи тих країн.

Указане вище підкреслює важливість діагностико-корекційної уваги до пралогічного мислення, в параметрах якого не існує суперечливості між «Добром» і «Злом». Наша праця повертає читача обличчям до розуміння пралогічного мислення (яке позбавлене суперечностей) з тим, щоб відходити від первісних параметрів розвитку людства, що передбачали війни. Важливо, щоб партиципація сприяла цивілізаційній культурі, котра базується на гуманності взаємин між людьми. Пропонована читачеві праця не лише розкриває онтогенез психіки людства, але й надає можливості поглиблення розуміння **впливу на психіку сучасної людини філогенетичних чинників, пізнання сприяє розвитку психологічної культури людства завдяки пріоритетності життєдайності енергії лібідо над мортідо**.

Висновки

Презентовані результати нашого дослідження засвідчують, що психіка спроможна об'єктивувати інформацію через **«співпричетність речей»**. Указаний механізм, вочевидь, був передумовою виникнення та формування мовлення людства, а згодом і моральної його культури, що засвідчує той факт, що психіка сучасної людини зберігає здатність передавати інформацію через співпричетність речей, що вказує на неперервність життя людства. Результати нашого дослідження вказують на те, що партиципація і слово є взаємопов'язаними і водночас автономними: слово може виражати абстракції, партиципація нерозлучна з концентрацією на **смислі речей**.

Партиципація у сучасної людини пов'язана з механізмами згущення, зміщення, контрасту та натяку, що характерне пралогічному мисленню. Останнє має свободу в поєднанні земних і неземних реалій, що засвідчується тематичними психомалюнками, у яких домінує **механізм партиципації**. У процесі функціонування груп АСПП спостерігаються **відступи від реаль-**

ності, спроможні об'єктивувати сутнісну інформацію, важливу для розуміння психіки конкретної людини. Основою вищевказаного є механізм партиципації.

Пралогічне мислення людини вільне від «вимог логіки», проте «слово» і «партиципація» у психіці сучасної людини є невід'ємними, що засвідчує поетична творчість Ліни Костенко.

Світова популярність поетичних здобутків поетеси доводить той факт, що психіка сучасної людини зберігає філогенетичні надбання людства, коли відступи від реальності були для особи не менш суб'єктивно реалістичними, аніж сама об'єктивна реальність. Творчість Ліни Костенко в цьому аспекті підтверджує реалістичність вищесказаного.

Розроблений нами груповий метод АСПП завдяки тематично-малюнковій презентації його учасників спроможний забезпечувати перспективи об'єктивування «архаїчного спадку людства». Останнє вказує на важливість уваги до «архаїчного спадку людства» ще з часів його непідкореності «принципу реальності». Якщо звернутися до смислових параметрів психомалюнків, то вони не відповідають принципу реальності. І, саме головне, ніхто не лише не помічає вказаних «невідповідностей», а й розвиває чутливість до «оригінального смислу» психомалюнків.

П'ятдесятирічна практика ведення груп АСПП переконує в тому, що адекватне пізнання психіки потребує групових форм візуалізації психіки тематичними психомалюнками респондента і діалогічної взаємодії з ним психолога як необхідна передумова для психоаналізу.

Тематичні психомалюнки об'єктивують психіку людини у сферу спостереження у її свідомих та несвідомих виявах, у чому провідну роль відіграє **механізм партиципації**. Метод АСПП базується на психодинамічній теорії, що було належним чином оцінено МОН України, про що свідчить факт його введення в «Галузевий стандарт вищої освіти» (2006 рік). Того ж року Президія НАПН України санкціонувала практичне втілення вказаного методу в науково-дослідну програму центру глибинної психології (від 28.03.2006) з метою підвищення кваліфікації психологів.

Література:

1. Андрущенко В. П., Яценко Т. С. Філософсько-психологічний формат розуміння сутності психіки в її цілісності. У колективній монографії «Теоретичні і технологічні засади професійної підготовки здобувача вищої освіти» Київ, 2023. С. 11–77.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Напрямок підготовки: 0101 Педагогічна освіта. Спеціальність: 6.010100 Практична психологія. Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр. Київ, 2005. 325 с.
3. Панок В. Т. Організація та науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і ПМПК. Київ, 2014. 259 с.
4. Максименко С. Д. Психологічне учіння людини: генетико-моделюючий підхід, Київ, 2013. 590 с.
5. Сіденко Ю. О. Глибинне пізнання перинатальної символіки шляхом візуалізованої репрезентації майбутнього психолога. Івано-Франківськ, 2017. 508 с.
6. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2004. 679 с.
7. Яценко Т. С. Підвищення психологічної культури особистості в процесі соціально-психологічного навчання. Республіканський науково-методичний збірник. Київ : Радянська школа, 1990. № 35. С. 13–22.
8. Яценко Т. С. Передумови психокорекційної роботи у процесі активного соціально-психологічного навчання педагога. Чернівці, 1993. С. 15–25.
9. Яценко Т. С. Від тестового до психоаналітичного розуміння психомалюнку. Педагогіка і психологія. 1995. № 2. С. 11–23.
10. Яценко Т. С. Інтеграція та дезінтеграція як механізми психокорекції. Педагогіка і психологія. 1996. № 1. С. 3–9.
11. Яценко Т. С. Проблема вербізації та пізнання системних характеристик несвідомого змісту психіки суб'єкта. Провідна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-український журнал. Ченстохова, Київ, 1999. С. 391–402.

12. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика. Київ : Вища школа, 2006. 382 с.
13. Яценко Т. С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми. Дніпро, 2019. 283 с.
14. Яценко Т. С. Методологія глибинного пізнання: пралогічне і логічне мислення. Дніпро : Інновація, 2021. 323 с.
15. Lévy-Bruhl Lucien Mystic experience and symbols to the primitive people. Paris : Alcan, 1938.